

Directa

periodisme cooperatiu per la transformació social

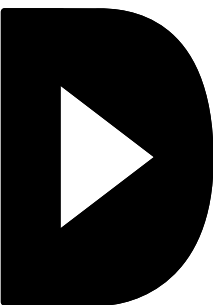
Núm. 454 del 16/5 al 29/5 de 2018 2€

ETA, punt i a part

Un cop desapareguda l'organització armada, es mantenen sobre la taula tres eixos de resolució del conflicte polític basc: víctimes i reconciliació, persones preses i dret a l'autodeterminació

pàg. 4-15

Directa
periodisme cooperatiu per
la transformació social

EDITA
La Directa SCCL
C. Riego, 37, baixos esquerra
08014 Barcelona
Tel: 935 270 982
Mòbil: 661 493 117
directa@directa.cat
www.directa.cat
DIPÒSIT LEGAL: B 16982-2016

Aquesta publicació intenta escriure amb un llenguatge no sexista i no androcèntric. La Directa no comparteix necessàriament les idees expressades als articles d'opinió.

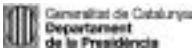
- QUI SOM?**
A fons
Grup d'investigació
Miralls
Gemma Garcia
Cruïlla
Vicent Almela i Guille Larios
Impressions
Laia Alsina i Àlex Romaguera
Roda el món
Oriol Andrés, Roger Suso i Joan Mas
Expressions
Misael Alerm
La indirecta
Àlex Romaguera i Mariana Cantero
Coordinació web
Eloi Latorre, David Bou, Gemma Garcia i Maties Lorente
Audiovisuals
Sònia Calvó i Estel·la Marcos
Fotografia
Víctor Serri
Il·lustració
Ricardo Hermida i Lluís Ràfols
Correcció
Èlia Olivan
Edició
Jesús Rodríguez
Projecte gràfic
Lola Fernández, Gerard Casadevall, Diego Muñoz i Pau Fabregat
Disseny gràfic i compaginació
Pau Fabregat
Administració i subscripcions
Ester Mora
Difusió
Estel·la Marcos
Publicitat i distribució
Paula Rodríguez
Gestió web
Nodo50

NUCLIS TERRITORIALS I MITJANS COL-LABORADORS:
Gironès, la Selva, Pla de l'Estant i Baix Empordà ('L'Ariet'); Alt Empordà ('La Fissura'); Osona ('El Setembre'); Maresme; Baix Llobregat ('La Riuada' i 'Infobaix'); Alt Penedès, Baix Penedès, Anoia i Garraf ('Xarxa Penedès'); Vallès Oriental; Vallès Occidental; Barcelonès ('La Intervia'); El Camp; Terres de Ponent; Castelló; València; Mallorca ('Aguait'); Eivissa; Menorca; Perpinyà i Terres de l'Ebre, El Salto, La Marea, Pikara, Argia, Ahötsa, Soberania Alimentaria

CONTACTES:
General directa@directa.cat
Redacció redaccio@directa.cat
Subscripcions subscripcions@directa.cat
Publicitat publicitat@directa.cat
Distribució distribucio@directa.cat

PORTADA: LARRABETZUTIK

La Directa rep una subvenció estructural de la Generalitat de Catalunya pel fet de ser un mitjà en llengua catalana, que suposa menys d'un 2% del pressupost. Per això hem de posar el seu logotip.

SUMARI

A FONS

4-11

I després de la fi d'ETA, què?
Mirem al futur i viatgem al passat per entendre les claus de la dissolució de l'organització armada. Àlex Romaguera s'endinsa en la reconciliació, Nora Miralles i Zuriñe Rodríguez analitzen les particularitats del procés de pau i David Bou detalla la petjada d'ETA a Catalunya. Amb fotografies d'Argia i Txalaparta.

MIRALLS

12-15

Entrevista a Aitziber Blanco
Àlex Romaguera parla amb una de les facilitadores del diàleg entre diferents als municipis del País Basc, però també recull la seva experiència en els processos de desarmament de Colòmbia i Irlanda del Nord. Amb fotografies de Miguel López Mallach.

IMPRESSIONS

16-18

El Banc dels Aliments a debat
Contrast d'opinions entre Lluís Fatjó-Vilas i Xavier Montagut Guix. Amb il·lustració d'Anna Bohigas.

Millors horaris per a l'educació
Reflexió d'Elena Sintes, cap de projectes de la Fundació Jaume Bofill. Amb il·lustració de Jennifer Tapias.

CRUÏLLA

19-21

Què produïm i què mengem
Paula Duran ens porta la història de la Plataforma per la Sobirania Alimentària del País Valencià, una entitat que promou l'agroecologia i la conscienciació amb una bona alimentació. Amb fotografies de Lucas Guerra.

RODA EL MÓN

22-26

Els CDR: de Cuba a Burkina Faso
Àlex Meyer ha indagat sobre la història d'aquests comitès revolucionaris.

La col·lectivització de Zanon
Berta Camprubí ens explica la situació actual de la fàbrica argentina.

La despesa militar de Trump
William D. Hartung n'analitza l'increment. Article de l'agència Alai.

EXPRESSIONS

27-31

L'enderroc de l'Artesà del Prat
Ivan Alcázar Serrat ens porta la veu de les entitats crítiques amb la destrucció d'aquest edifici catalogat.

Mines
El relat literari de Míriam Cano. Amb il·lustració de Clare Nelson.

Ressenyes
Xavier Pijoan, David Bou i Bart Grugeon.

INDIRECTA

32

Entrevista a Andrés Rugieri
Mariana Cantero aprofundeix en la situació actual de les fàbriques recuperades per les treballadores a l'Argentina. Posa el focus en la perpetuació de la crisi financera i la consolidació de les alternatives. Fotografia d'Heura Molina.

Comunitat Directacoop

Periodisme cooperatiu en temps de vagues

Victor Serri | @_ittos_

Neix. Produeix. Mor. El cercle capitalista en la seva síntesi. Per trencar-ho, per oposar-t'hi, només queda una cosa: la lluita. Sempre has sigut d'esquerrres, sempre has militat, sempre t'has autoorganitzat. De la teva manera.

Arriba un punt de la teva vida on t'asabentes que el que vols fer, i se't dona bé, és informar del que passa. Entres en el micromón de la contrainformació o estudies periodisme, o les dues coses a la vegada. I potser penses que "la ploma és més poderosa que l'espasa". De manera assembleària, per descomptat. Entres en una cooperativa, participes en l'economia social i solidària. Muntres una cooperativa de comunicació. O audiovisual. O un mitjà. Com la Directa, vaja.

I un dia, arriba una vaga. La que sigui. Social, laboral, feminista, contra la repressió. I què fas? Deixes de treballar i participes en la vaga? Segueixes treballant per fer una bona cobertura? Treballes de manera militant? Milites treballant? En els últims mesos, hem hagut de debatre en profunditat per trobar la manera de permetre a totes participar en les vagues, de decidir què volem fer i a la vegada poder mantenir la cobertura informativa necessària. I a cada vaga ens trobem amb el mateix debat.

Quina seria la solució? Potser no la tenim, i ens toca, cada vegada, buscar-ne una de nova. El 3 d'octubre tancàvem un número del paper on hi havia un destacat reportatge fotogràfic sobre l'1 d'octubre. Pensàvem que era important mostrar amb imatges la vaga. I, tanca-des a la redacció, patiem per no poder estar totes al carrer. El 8 de novembre vam decidir fer vaga, que al final es va transformar en una massiva militància: treballar com si fos qualsevol altre dia, sense cobrar. I amb la vaga feminista del 8 de març? Com es pot resoldre la qüestió de gènere, permetre a totes les dones fer vaga i a la vegada no generar una cobertura massiva feta per homes? Com ens podem solidaritzar sense ocupar espai? Ho vam intentar: gràcies a la militància vam mantenir la cobertura, feta per dones, les protagonistes. I cap de nosaltres vam cobrar el jornal, preferint donar-ho a "Lola no està sola", una associació per dones sense sostre. Així vam intentar resoldre el dilema: cada cop, una solució diferent.

Més que mil paraules

EDITORIAL TXALAPARTA: Roda de premsa d'ETA politicomilitar després de la VII Assemblea -on van apostar per la via política sense renunciar a les accions armades-, a la qual van assistir 24 mitjans de comunicació i tres agències, davant d'una pancarta on es llegia "El poble armat mai serà vençut". La imatge s'inclou al llibre ETA: una història en imatges (1951-1978), que ressenyen a la secció Expressions. Es tracta d'una valuosa obra on apareixen instantànies inèdites, com la d'una compareixença pública d'ETA després d'assassinar el president del govern franquista Luis Carrero Blanco.

L'espina

/ SERGI MORESO

Artesans de la Pau va convocar un acte multitudinari a Baiona el 8 d'abril de 2017 / DANI BLANCO (ARGIA)

Divendres 4 de maig, Kanbo, Iparralde (País Basc nord). Poques hores després que diverses personalitats escenifiquessin la dissolució d'Euskadi Ta Askatasuna (ETA) en aquest municipi del vessant nord dels Pirineus, a l'Audiència Nacional espanyola quedava vist per a sentència el judici als vuit joves d'Altasu, a qui la fiscalia demana 60 anys de presó per un presumpte delictes de terrorisme.

Aquesta és la distopia que viu el País Basc, set anys després que l'organització ETA cessés l'activitat armada. Malgrat l'entrega dels seus arsenals, l'Estat amb qui havia de negociar el desmantellament s'ha girat d'esquena i la utilitza com a espantall per obstaculitzar la pau i la normalització política.

Amb aquesta anomalia va celebrar-se la Conferència de Kanbo, on les cadires reservades a les autoritats espanyoles van ser ocupades per mediadors, partits polítics bascos i francesos partidaris del procés i una societat civil sense la qual aquest horitzó no hauria estat possible.

És veritat que ETA estava a un pas de desaparèixer. La deslegitimació de la violència a Europa arran del fenomen gihadista i la pèrdua del suport que havia rebut entre el seu naixement -l'any 1959- i els anys durs de la guerra bruta, l'havien portat al llindar del precipici. De la mateixa manera que la creixent incomprensió dels seus atemptats havia obligat l'esquerra abertzale, colpejada per la repressió i afeblida en el terreny electoral, a replantejar la seva funció com a actor polític.

El canvi de rumb va començar a dibuixar-se fa anys, però va tenir el punt d'inflexió a mitjans de 2006, quan Arnaldo Otegi i altres líders de l'antiga Batasuna van incloure a la ponència "Zutik Euskal Herria" la necessitat de girar full a la violència. El document, avalat per la majoria de les bases abertzales el gener de 2010 i que bevia de la Declaració d'Altasu, on referents del moviment havien recollit els Principis de Mitchell -elaborats

a propòsit del conflicte nord-irlandès-, va situar ETA en el carril de la desaparició.

Ponts des de la trinxera

L'embat de l'Estat espanyol i el cop de timó de l'esquerra abertzale han estat fonamentals per a aquest desenllaç. Però el principal mèrit correspon a les entitats, plataformes civils i persones compromeses amb la pau. Una amalgama de *zubi egileak* (constructors de ponts, en eusquera) que, a vegades públicament i altres des de l'anonimat, han aplanat el camí per a la dissolució d'ETA.

Podríem recordar la influència que els anys 90 van tenir Pakea Orain, l'Associació pro Drets Humans, Gesto por la Paz i Denon Artean, organitzadores d'una imponent cadena humana pels carrers de Vitòria el desembre de 1992. O el moviment pacifista Elkarri, que aleshores emergia en un context on la pau semblava una veritable quimera atesa l'acumulació de morts, represàlies i denúncies per tortures.

Nascut de la Coordinadora Lurraldea, pròxima a l'esquerra abertzale, Elkarri va començar a bastir una xarxa de complicitats sense la qual la dissolució d'ETA hauria estat inimaginable. Perquè, així com a la seva primera Conferència de Pau de 1995 només van comptar amb les forces autodeterministes, en la celebrada entre 2003 i 2005 va atraure figures de tot l'arc parlamentari basc i navarrès -tret del PP i UPN-, mediadors de prestigi internacional i 122.513 homes i dones que, a través d'un manifest, van instar els actors en litigi a "trencar el bloqueig per transitar cap a la pau i la resolució democràtica del conflicte".

En paral·lel a Elkarri, cal destacar el grup de dones Ahotsak, que a les palpentes de la treva d'ETA de 2006 i després d'un període de reunions clandestines, va irrompre al Palau Euskalduna de Bilbao per contribuir a desballestar la cultura bèl·lica que semblava de mines i rancúnies la societat basca.

“AGUR ETA”: LLUM VERDA A LA PAU

La dissolució de l'organització armada no s'explica sense el paper de la societat civil basca. Desenes d'iniciatives han permès avançar en el diàleg i la reconciliació entre les diferents parts del conflicte

Àlex Romaguera | @AlexRomaguera

Elkarri va començar a bastir una xarxa de complicitats sense la qual la dissolució d'ETA hauria estat inimaginable

En el recorregut no han faltat períodes en què les bombes i la repressió han sepultat qualsevol bri d'esperança

També el 2006, una vegada la demanda de pau era àmpliament compartida, Elkarri va mutar-se en Lokarri, una agrupació destinada a canalitzar suports a favor de la convivència. S'hi va sumar tot seguit la Declaració dels sis, on mitja dotzena de premis Nobel van reclamar l'obertura de negociacions entre ETA i l'Estat espanyol; la creació del centre de pau Baketik, impulsat per franciscans amb l'objectiu de formar voluntaris en tasques de reconciliació, i desenes de propostes més que, des de l'àmbit local, han acostat els sectors polaritzats pel flagell de la violència.

En aquest recorregut no han faltat períodes en què les bombes i la repressió han sepultat qualsevol bri d'esperança. Així va passar arran del trencament de les converses entre l'executiu del PSOE i ETA, escenificat amb l'atemptat contra la Terminal 4 de l'Aeroport de Barajas el 30 de desembre de 2006. Tan bon punt l'alto el foc va saltar pels aires, les llistes successores de Batasuna van ser il·legalitzades; un escamot etarra va assassinar l'exregidor socialista Isaías Carrasco el març de 2008; van fracassar les reunions secretes que PNB, PSOE i l'esquerra abertzale havien encetat al Santuari de Loiola, i Arnaldo Otegi, un dels arquitectes del procés, va ser engarjolat en el context del cas Bateragune. Però, així i tot, les iniciatives a favor del diàleg mai no van desaparèixer, ni tan sols quan faltaven les condicions objectives per a impulsar-lo.

Tothom recorda l'acte que, sota el lema *Egin bidea bakeari* (Obrim el camí cap a la pau), va tenir lloc al Bulevard de Sant Sebastià a finals de 2007; la jornada artística amb què els col·lectius Ikertze, Artamugarriak i Oteizaren Lagunak van omplir la platja donostiarra de Zurriola l'octubre de 2008, o la consulta que el novembre d'aquell any Lokarri va organitzar a Gernika entorn l'exigència d'una entesa política per a la convivència.

L'embús del procés de pau, doncs, sempre ha contrastat amb dinàmiques civils per a la reconciliació. Espais

que han facilitat el gir estratègic de l'esquerra abertzale i, en aquest tombant de dècada, dues cites de referència obligada amb vista que ETA deixés les armes: la Declaració de Brussel·les (29 de març), promoguda pel Grup Internacional de Contacte (GIC), integrat per Brian Currin i altres experts en resolució de conflictes, i la Declaració de Gernika (25 de setembre), on tot el sobiranisme basc -tret del PNB- va exhortar l'organització a desaparèixer, cosa que va concretar-se el 10 de gener de 2011, quan, de manera unilateral, l'organització va decretar una treva “permanent i verificable”.

A partir d'aquí, tot va accelerar-se: Sortu (la nova marca de l'esquerra abertzale) va ser legalitzada, el GIC va crear la Comissió Internacional de Verificació (CIV) i el 27 d'octubre de 2011 el Palau d'Aiete de Sant Sebastià va acollir la famosa conferència de pau gràcies a la qual, tres dies més tard, ETA cessava l'activitat definitivament.

Constructors de pau

Lokarri ha sigut un dels agents que han arrossegat ETA al desmantellament. No sols perquè, de la mà del mediador Currin i la CIV, va generar unes expectatives fiables per a l'esquerra abertzale i l'organització armada, sinó també perquè, juntament amb Bake Bidea -la plataforma pacifista d'Iparralde-, va crear el març de 2012 l'anomenat Fòrum Social, el coixí ciutadà des del qual s'ha substanciat el desig majoritari d'assolir una pau justa i duradora.

Entorn del Fòrum Social -on participen Ahotsak, la Fundació Etikarte i la Càtedra Unesco de Ciutadania i que ha rebut el suport de FundiPau, Conciliation Resources, Berghof Foundation o l'Associació Europea de Juristes per a la Democràcia i els Drets Humans-, s'han desenvolupat desenes d'experiències en l'àmbit comunitari. Entre elles, la dinàmica Hitzorduak (Cites), on víctimes d'ETA, ex-preses i altres agents implicats »

» en el contenciós han intercanviat les seves inquietuds, així com els “Fòrums de convivència social”, que han permès a la població establir un diàleg honest a fi de superar recels i desconfiances mútues.

Municipis com Errenteria, Tolosa, Lasarte, Azpeitia, Urnieta, Elgoibar o Getaria també han acollit fòrums auspicats per grups pacifistes en els quals s’ha analitzat la petjada social que ha deixat la violència, alhora que, des de Gogora - Institut de la Memòria, la Convivència i els Drets Humans, s’han organitzat seminaris que han incentivat els valors de la convivència i el respecte pels drets humans. Sense oblidar, pel seu enorme simbolisme, la taula rodona celebrada a Barcelona el 21 de novembre de 2012, en la qual, per primer cop de manera pública, representants de l’esquerra abertzale van reconèixer el dany causat en el conflicte i van invocar la pau i el diàleg.

També van marcar un punt d’inflexió les catorze trobades restauratives que els anys 2011 i 2012 van celebrar-se entre víctimes i activistes d’ETA que, des de l’antiga presó de Nanclares de la Oca (avui presó d’Àlaba), volien manifestar el seu penediment i la voluntat de posar fi a la violència, o les conferències que els anys 2014 i 2015 van fer que víctimes d’ETA i els GAL emplaressin l’Estat espanyol a iniciar un marc de negociació.

Així és com l’exigència del desarmament ha arribat a places, carrers i fòrums cada vegada més inclusius. Igual que, en el marc d’aquest apoderament popular, les demandes vinculades als drets individuals i col·lectius han arrossegat un ventall creixent de capes ciutadanes. N’és un exemple Sare, nascuda per defensar els drets de les preses polítiques; Gure Esku Dago, on sectors distanciat pel conflicte s’han retrobat al voltant del dret a decidir, o el projecte Ehunberri, impulsat el 2015 per la Fundació Donostia i Gune Irekiak amb l’objectiu de “contribuir a la pau” mitjançant la “reconstrucció del teixit social” i que, des d’aleshores, dinamitza el cicle “Diàleg de sabers” i altres propostes similars.

Tot plegat ha portat el País Basc a un estadi de resolució pel qual la tasca del Fòrum Social -als territoris del sud-, a l’escalf del Grup Internacional de Contacte, ha sigut determinant. Al nord, els anomenats Artesans de la Pau, 172 voluntàries del moviment pacifista d’Iparralde que han esglaonat el desarmament, i el juny de 2016, quan va reconvertir-se en Fòrum Social Permanent per tal de cohesionar tots els agents compromesos en el procés sota cinc grans principis: el desarmament, els consensos bàsics, la integració de preses i refugiades,

Errenteria, Tolosa, Lasarte, Azpeitia, Elgoibar o Getaria també han acollit fòrums auspicats per grups pacifistes

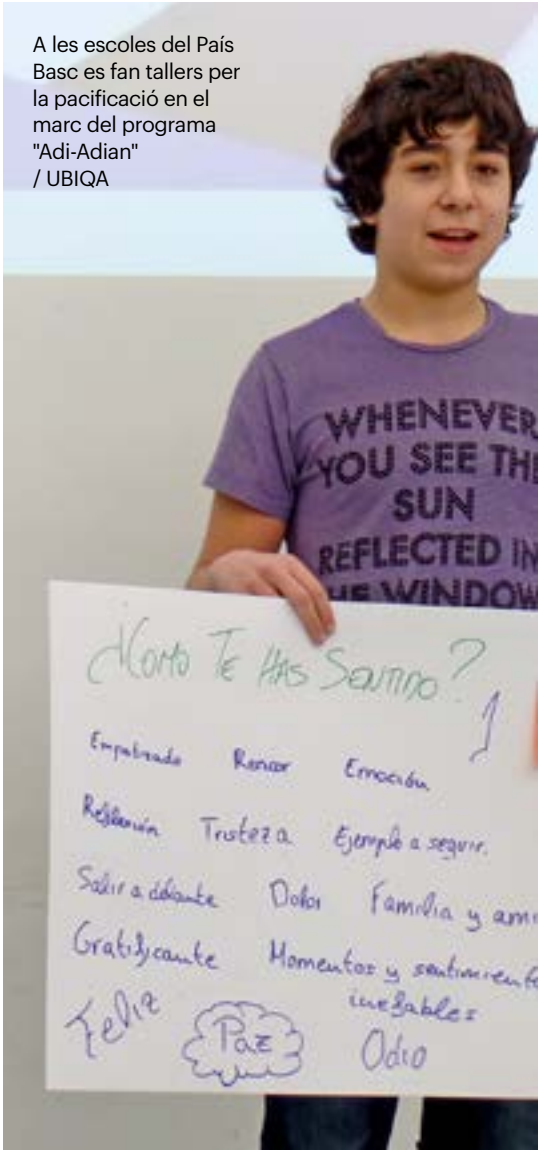
la defensa dels drets humans i la lluita per preservar la memòria i la veritat en pro d’una convivència futura.

En virtut d’aquest plantejament -que té l’aval dels sindicats ELA, LAB, CCOO, Steilas i les associacions Sare, Baketik, Etxerat, Gernika Batzordea, Uharan, Bake Bidean, Egiari Zor, Ahotsak i Antxeta Irratia-, el 8 d’abril de 2017 els Artesans de la Pau i Bake Bidea van fer possible el Dia del Desarmament a Baiona, en què la CIV i la policia judicial francesa van certificar sobre el terreny les armes lliurades per ETA.

La cita de Baiona va palesar la capacitat de la societat per “moure les línies vermelles” dels diferents actors polítics, i així van expressar-ho en un manifest les entitats internacionalistes Associació Pau i Dignitat, Mugarik Gabe, Mundubat, Lumaltik, Associació Euskadi-Cuba, Associació Jorge Adolfo Freyter Romero i el Col·lectiu Latinoamericà de Refugiades-Bachué. Com és conegut, aquella jornada va donar peu a la posterior Conferència de Kanbo del passat 4 de maig, en què ETA va anunciar formalment la seva dissolució.

En qualsevol cas, la fi d’ETA s’ha d’inscriure en un procés respecte al qual l’Estat espanyol continua atiant l’espantall del terrorisme per bloquejar-ne l’avenç. Però, tot i aquesta distopia, ja ha tingut un efecte balsàmic per a la població, com ho demostren el recent comunicat d’Herria 2000 Eliza, Atxik Berrituz i altres col·lectius vinculats al cristianisme de base celebrant el pas d’ETA, o la pluralitat d’institucions i organismes dels diferents territoris que, després de l’escepticisme inicial, han aplaudit la perseverança dels constructors de ponts (*zubi egileak*) per posar fi a unes sigles que impedièien pensar més enllà. Dependrà de la mateixa societat que la pau s’escrigui amb la voluntat que ningú hi perdi perquè tothom hi guanyi. ●

El difícil eq

CRONOLOGIA

1959 31 de juliol. Membres d’una escissió del Partit Nacionalista Basc (PNB) funden ETA.	1970 Procés de Burgos contra 16 dirigents d’ETA, 6 dels quals són condemnats a mort, tot i que finalment les penes són commutades.	1981 Febrer. ETA decreta la seva primera treva, en resposta a l’intent de cop d’estat del 23-F, que es perllonga fins a l’agost de l’any següent.	1987 19 de juny. Un cotxe bomba explota a l’Hiperco de Barcelona, amb el resultat de 21 persones mortes i 45 ferides. ETA demana perdó per l’atemptat i assegura que va avisar prèviament perquè es desallotgés.	1992 ETA decreta una treva de 60 dies, però les negociacions es trenquen després de la captura de la cúpula militar a Bidart, un dels cops policials més durs per l’organització.
1968 2 de juny. Primer mort provocada per un membre d’ETA: Xabier Etxebarria mata el guàrdia civil José Pardines i és abatut hores després en una topada a la carretera amb agents del mateix cos 2 d’agost. ETA comet el seu primer atemptat. La víctima és Melitón Manzanos, cap de la Brigada politicosocial de Guipúscoa.	1973 20 de desembre. El primer ministre de Franco, Luis Carrero Blanco, i dos dels seus escortes moren quan el cotxe en què viatjaven passa pel costat dels explosius col·locats per ETA a Madrid.	1983 Creació dels Grups Antiterroristes d’Alliberament (GAL) a instàncies del Ministeri espanyol de l’Interior. Van assassinar 27 persones en una quarantena d’accions fins a l’any 1987.	Febrer de 1988 a octubre de 1989 ETA decreta quatre treves i participa en les Converses d’Argel amb el govern espanyol del PSOE, que van fracassar.	1997 10 de juliol. ETA segresta i executa el regidor del PP a Ermua Miguel Ángel Blanco. El succés desencadena una mobilització de rebuig sense precedents.

Equilibri entre la memòria i l'oblit

À.R. | @AlexRomaguera

ETA ja és història. Se'n va el gran protagonista d'un conflicte del qual fa temps que s'analitzen les conseqüències en diferents àmbits de la societat. La majoria d'iniciatives han aparegut arran de l'alto el foc amb què l'organització armada va posar fi a les seves accions l'octubre de 2011. D'això ja en fa sis anys, i, tot i que la seva presència no ha desaparegut en l'imaginari social, comença a ser una gran desconeguda per les adolescents que van néixer quan els atemptats anaven de baixa o s'havien extingit.

Des del mateix govern basc s'ha volgut repassar l'impacte que ha tingut la violència a les aules, com a eina imprescindible per recordar el passat, i, a través de testimonis directes, reforçar els valors ètics i l'empatia mútua davant les ferides psicosocials que ha provocat.

Així ho pretén el programa "Adi-Adian", que, des de 2013, impulsa la Direcció d'Innovació Educativa i la Secretaria General per la Pau i la Convivència als centres d'ensenyament secundari, on víctimes del conflicte aporten el seu testimoni i comparteixen la seva dolorosa vivència amb l'alumnat; o "Memorian Plazean", un dels projectes pilots que Gogora - Institut de la Memòria

va posar en funcionament el 2014 a efectes que familiars de persones assassinades ofereixin el seu relat en càpsules de vídeo i carpes situades en llocs cèntrics dels municipis bascos.

També les universitats comencen a acollir debats sobre la premissa que "hi ha un repte pedagògic entre els més joves", explica Alberto Olalde, professor de justícia transicional a la Universitat del País Basc. Segons Olalde, mediador en les trobades restauratives que van celebrar-se entre víctimes i victimaris els anys 2011 i 2012, "és necessari que es coneguin les diferents vulneracions, sobretot aquelles que no han estat ressignificades tal com es mereixien, especialment les causades per l'Estat".

No obstant això, ell i altres professors indiquen que, si bé és un deure recordar el passat, també oblidar té el seu valor. Parafrasejant l'assagista nord-americana Susan Sontag, Olalde considera que "asolir la pau inclou oblidar, perquè d'altra banda no podríem viure". Un equilibri d'una enorme complexitat, atès que la memòria ha de donar cabuda a tothom, "però si es fa respectant els diferents relats i se'ls reconeix socialment, segur que esdevindrà sanador i terapèutic".

Parafrasejant l'assagista nord-americana Susan Sontag, Olalde considera que "asolir la pau inclou oblidar, perquè d'altra banda no podríem viure". Un equilibri d'una enorme complexitat, atès que la memòria ha de donar cabuda a tothom, "però si es fa respectant els diferents relats i se'ls reconeix socialment, segur que esdevindrà sanador i terapèutic".

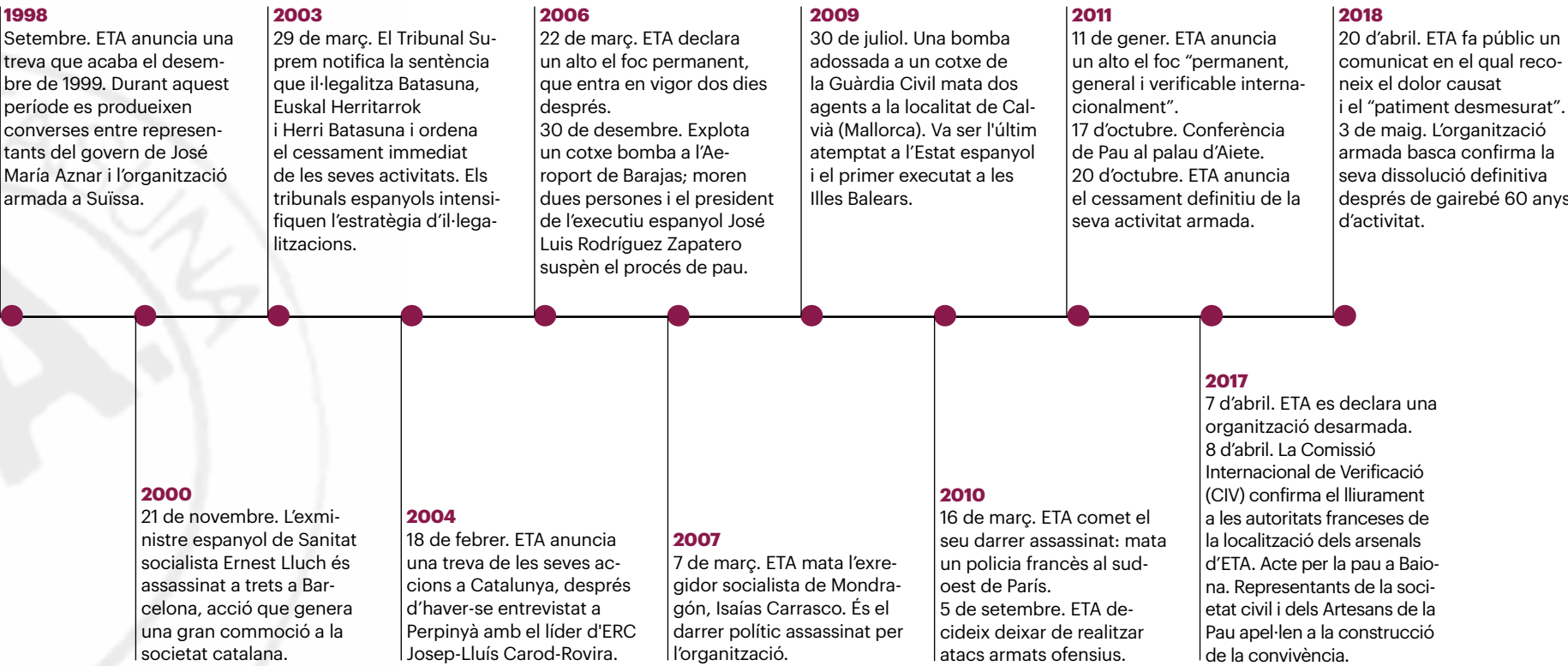
10.000

alumnes de 82 centres d'educació secundària del País Basc ja han tingut l'oportunitat d'escoltar testimonis de víctimes d'ETA, els GAL i abusos policials

14

reunions secretes entre víctimes d'ETA i persones preses d'aquesta organització es van celebrar els anys 2011 i 2012 a la presó alabesa de Zaballa en el marc de les trobades restauratives

Per a ell i altres persones expertes, processar tot plegat pot anar de pressa, de manera que en pocs anys la història d'ETA, dels GAL i altres situacions de violència quedaran relegades a manuals, museus o memorials de víctimes. Espais que l'alumnat haurà de visitar per conèixer els drames que ha experimentat la societat basca com a antídoto perquè no tornin a passar. A hores d'ara, diu Olalde, la prioritat és treballar amb cautela els valors ètics i humanitaris sabent que les pors i els recels encara són presents en les mirades. ●

Un final per desencant

Diferències i similituds amb els processos de desarmament de l'IRA, les RAF alemanyes i les Brigades Roges italianes

Zuriñe Rodríguez i Nora Miralles
Investigadores de Sudergintza

“**F**a 28 anys, les RAF van sorgir com a acció per la llibertat: avui aquest projecte arriba a la seva fi. La guerrilla urbana per part de les RAF ja és història”, proclamava, el 20 d'abril de 1998, el comunicat de dissolució de les Rote Armee Fraktion (RAF). Dues dècades més tard, el darrer grup armat d'esquerrers de l'Europa occidental desapareixia amb unes paraules ben similars: “ETA va néixer del poble, i en el poble es dissol”, resava la declaració que l'organització va fer pública el passat 3 de maig. Ho feia, això sí, amb 23 vegades més víctimes mortals -829, tot i que el nombre exacte oscil·la segons la font- que la guerrilla alemanya, que va assassinar 34 persones durant la seva existència.

En el cas de les RAF i de les Brigades Roges (BR) italianes, que -en principi- van ser desarticulades l'any 2003 sense haver estat mai dissoltes, un dels factors que van contribuir més decisivament a la seva desaparició va ser la desmoralització i la incapacitat operativa fruit de la detenció i execució dels seus comandaments. Per entendre la pràctica desaparició de les BR, cal tenir en compte, també, l'èxit del sistema de recompenses econòmiques que les forces de seguretat van instaurar a canvi d'una delació o confessió.

Ahora, tot i que ambdós grups van sobreviure quasi tres dècades, la manca de relleu després de l'escapament del lideratge en va minvar considerablement les forces. Les diferències en la dimensió i en les capacitats operativa, letal i de supervivència fan que la comparació entre aquests dos grups i ETA sigui poc acurada, i que tingui més sentit comparar-la amb l'Exèrcit Republicà Irlandès, l'IRA Provisional, que va cessar definitivament la seva activitat violenta l'any 1998, després de la signatura dels acords de pau de Divendres Sant.

ETA comparteix amb les RAF i les Brigades Roges una raó de la seva fi: la progressiva desafecció de la seva base social

Tanmateix, ETA comparteix amb les RAF i les BR un motiu de pes per a la seva desaparició que no comparteix amb l'IRA: la progressiva desafecció de la seva base social i política envers la via armada, i la poca capacitat de forçar una negociació bilateral.

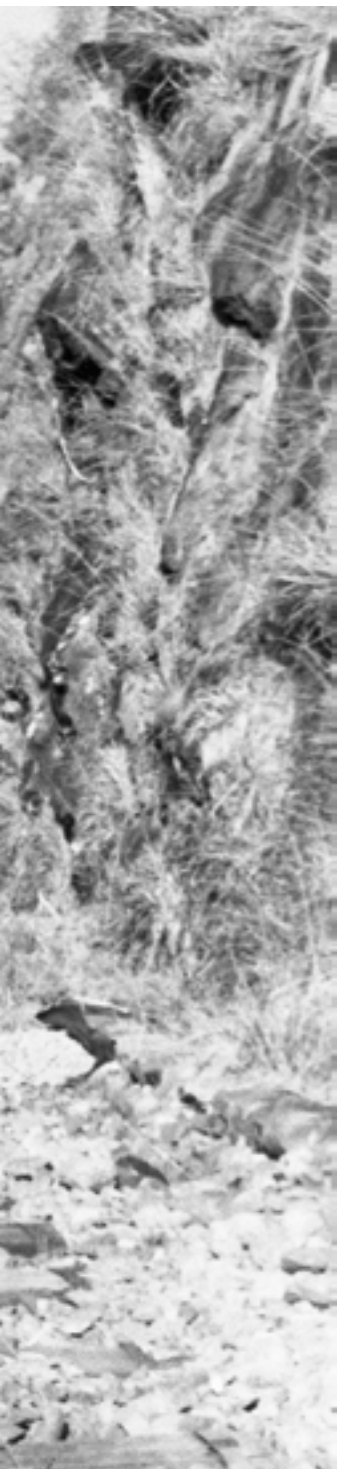
El desencantament, la veritable derrota

Tot i que el govern espanyol aposta per mantenir el relat de la derrota militar per escapament com a única raó per a la dissolució d'ETA, 26 anys després de la detenció de la cúpula de Bidart, el cert és que durant cinc dècades ETA ha gaudit d'un remarcable suport social entre una part de la població basca, que assegurava a l'organització el suport logístic necessari per a actuar i la capacitat de regenerar àgilment el seu contingent de militants. Aquesta agilitat era afavorida, també, per la persecució de l'Estat espanyol a orga-

nitzacions polítiques de l'esquerra independentista basca, que facilitava que activistes joves s'integressin a les files d'ETA fugint d'una presó segura.

Tanmateix, la desafecció moral i política de l'esquerra amb la via armada va anar-se instal·lant al llarg de les darreres dècades, després d'accions i atacs que van generar un ampli rebuig social, com ara l'atemptat d'Hipercor a Barcelona l'any 1987 i els assassinats de càrrecs i excàrrecs polítics, com Miguel Ángel Blanco o Isaías Carrasco. Internament, entre la base social del grup, és remarcable destacar dos moments de fractura: l'execució de Dolores González Catarain, Yoyes, excomandant d'ETA, l'any 1986, i l'atemptat a la Terminal 4 de l'aeroport de Madrid amb què l'organització va escenificar la ruptura de la treva amb el govern del PSOE, l'any 2006, després que ETA l'acusés d'estar incomplint els compromisos. Aquell atac -que va causar la mort de Diego Armando Estacio i Carlos Alonso Palate- va suposar, per a alguns sectors de l'esquerra abertzale

A l'esquerra, dues voluntàries d'ETA reben entrenament militar a les vies del tren de Bidarra (Iparralde).

A la dreta, una unitat de Servei Actiu de l'IRA als anys 80 al combat de Donegal (nord d'Irlanda).

porta, doncs, per entrar en un procés similar al del nord d'Irlanda, que en aquell moment també es trobava a l'estadi final de les negociacions per a l'excerceració de bona part de les preses de l'IRA i dels diferents grups paramilitars lleialistes i pel qual acabaria esdevenint el sistema de govern compartit.

Els límits i riscos de la unilateralitat
En un estat que es considera a si mateix democràtic, assumir una negociació bilateral amb qui públicament ha considerat terroristes o delinqüents suposa, per investigadors com el jurista i professor Farid Benavides, "reconèixer els seus dèficits i dotar el grup armat de l'estatus polític necessari per a convertir-lo de nou en un subjecte amb qui s'ha de negociar, repolititzar-lo". En el cas basc, però, l'oposició ferma del govern del Partit Popular a seure a la taula i a fer cap pas per a la construcció de la pau, així com la manca de força negociadora per part d'ETA, ha acabat donant lloc a un procés anòmal, singular i eminentment unilateral tret d'algunes intervencions, especialment en el darrer any, de les autoritats franceses, que han permès la participació d'una part de la societat civil basca.

La unilateralitat no ha estat obstacle perquè, en paraules de Véronique Dudouet, membre de la Berghof Foundation i una

de les expertes en justícia transicional que ha estat acompanyant el procés de desarmament, aquest s'hagi dut a terme "respectant els principis i elements clau dels estàndards internacionals i implementant-se de forma coordinada, transparent, definitiva i completa". Dudouet reconeix, no obstant això, que la desmobilització de la militància d'ETA ja seran figures d'un altre paner. "No existeix, ara per ara, cap mecanisme institucional que faciliti la desmobilització d'ETA ni la reintegració de les seves militants", afirmava l'abril passat en una compareixença pública.

Aquesta reintegració, necessària per a fer efectiva la desaparició d'ETA, és un dels serrells que difícilment podrà ser abordat de manera unilateral sense que un estat el garanteixi. Alhora, presenta un risc si no es duu a terme de manera integral, considerant no només les ja excombatents, sinó els entorns socials en els quals es reintegraran.

No és, ni de bon tros, l'únic risc que presenta aquest procés, que alguns ja volen donar per acabat. Una sortida miop a la qüestió de les 297 preses que passi -com ja advertíem fa dos anys- per la dissolució del col·lectiu de preses i preses

(EPPK) i per la seva individualització pot tenir efectes a mitjà i llarg termini sobre la seva salut mental i afectar negativament la seva reintegració posterior, un cop excarcerades.

En aquest sentit, tant la desmobilització com l'excerceració, la reintegració i la qüestió del reconeixement i les reparacions a les víctimes han d'incorporar, per a ser integrals, la perspectiva de gènere i l'agenda internacional de dones, pau i seguretat, que fan possible superar la concepció de la pau en el seu sentit negatiu -d'absència de violència armada- i integren com a amenaces a la seguretat aquelles violències que les dones continuen patint en la societat basca, així com els models de masculinitat militarista que encara hi imperen.

Finalment, un dels majors riscos, especialment pel que fa a les garanties de no repetició, és el tancament dels aspectes purament tècnics -el final d'ETA en si mateix- sense abordar la necessària transformació de les condicions polítiques i estructurals que van motivar l'aparició d'aquest grup, del qual avui ja només resten una vintena de militants i algunes pintades mig esborrades a les parets d'aquest petit país. ●

Una sortida miop a la qüestió dels 297 preses i preses que passi per la dissolució de l'ens que les agrupa pot tenir efectes a mitjà i llarg termini

i també -es diu- per a part de la vella guàrdia de l'organització, renunciar a la darrera oportunitat de negociar amb l'Estat espanyol amb una correlació de forces favorable a ETA que permetés una sortida negociada, amb una taula tècnica -on tractar les conseqüències del conflicte i l'acostament i alliberament progressiu de les preses- i una taula política per abordar -amb moltes limitacions- la qüestió de l'autodeterminació. La darrera

Ni grans empreses ni bancs, a nosaltres ens finances tu

SUBSCRIU-TE

al periodisme que transforma

Entra i registra't a directa.cat

Anual paper+web 75 €

Anual web 40 €

Anual solidària 140 €

LA PROFUNDA PETJADA D'ETA A CATALUNYA

L'organització armada basca va triar aquest territori com un escenari prioritari per actuar i va reconstruir reiteradament les seves estructures aprofitant les complicitats que despertava la causa

David Bou | @dvdbou

“**L**a trajectòria d'ETA, en molts aspectes, no s'entén sense Catalunya, i ETA, durant quaranta anys, ha marcat episodis concrets de la història dels catalans”. Així arrenca el llibre *ETA i Catalunya* (Columna Edicions, 2004), del periodista Daniel Gómez Amat, qui va ser corresponçal de Catalunya Ràdio al País Basc. Certament, en els gairebé 60 anys d'història de l'organització armada basca, Catalunya ha estat la tercera autonomia de l'Estat espanyol -després del País Basc i Madrid- amb més víctimes mortals com a conseqüència de les seves accions; però no només això.

ETA ha jugat la carta catalana al llarg de la seva història per recollir complicitats i col·laboradores, per condicionar el context polític i, en darrer terme, per empènyer l'executiu espanyol de torn a negociar una sortida dialogada al conflicte polític basc. Tanmateix, ETA serà recordada a Catalunya per haver perpetrat més d'una setantena d'atemptats, que van deixar 54 persones mortes i més de dues-centes ferides, la majoria d'elles a mans dels cinc comandos Barcelona que van ser -una vegada i una altra- desmantellats en diferents operatius policials.

Suport a les acaballes del franquisme

L'any 1970, el conegut com a procés de Burgos va portar davant un tribunal militar setze militants de l'organització armada acusats de l'atemptat que va causar la mort de Melitón Manzanas, cap de la Brigada Social de Guipúscoa. La reacció catalana no es va fer esperar i un nombrós grup d'intel·lectuals es va tancar al monestir de Montserrat i va emetre un manifest, entre d'altres, a favor del dret d'autodeterminació, reivindicacions que van acabar cristal·litzant en la creació de la històrica Assemblée de Catalunya.

En aquells temps ja s'havien començat a produir contactes personals entre ETA i activistes de Catalunya, però no serà fins a l'any 1975 que ETA politicomilitar -sorgida de la partició de l'organització- signarà un acord polític amb el PSAN-provisional (Partit Socialista d'Alliberament Nacional), que suposa un aval a la lluita armada en un context on ETA s'havia convertit en un referent antifranquista arran de l'assassinat de l'almirall Luis Carrero Blanco.

Els anys anteriors, l'organització basca havia establert una mínima infraestructura a Catalunya, que per la seva posició geogràfica permetia als escamots dotar-se d'armament a través dels passos fronterers pirinencs i refugiar-se del setge policial. Aquesta aposta es veu

reforçada amb la promulgació del sisè i últim estat d'excepció a Euskadi l'any 1975, quan molta gent procedent del País Basc es refugia a Catalunya, on s'organitza una xarxa de suport i es materialitzen els primers llaços de col·laboració entre ETA i l'independentisme català.

És aquell mateix any quan ETA politicomilitar va comptar la seva primera víctima mortal a Catalunya: el caporal de la Policia Armada Ovidio Díaz López, abatut durant l'atracament a una sucursal del Banco Santander ubicada al carrer Casp, número 70, de Barcelona. A finals del mateix any, les delacions de l'infiltrat a ETA amb el sobrenom de Lobo provoquen diverses detencions a Catalunya, entre elles les dels líders de l'organització Wilson i Txiki a Barcelona, així com l'assassinat a mans de la policia de l'activista Andoni Campillo al carrer Castellnou de la capital catalana. Txiki serà un dels cinc darrers afusellats de la dictadura el 27 de setembre de 1975, en el seu cas en mans de la Guàrdia Civil a tocar del cementiri de Cerdanyola del Vallès.

La dècada amb més víctimes

La campanya d'atemptats d'ETA contra interessos turístics de la costa mediterrània, entre ells Figuerola i Santa Cristina d'Aro, suposen les primeres crítiques públiques

Els primers atemptats amb morts a Catalunya porten a diferents posicionaments en el si del Moviment de Defensa de la Terra

L'atemptat d'Hipercor arriba pocs dies després que Herri Batasuna aconseguís 40.000 vots catalans als comicis europeus

de l'independentisme català a l'activitat armada de l'organització. Tanmateix, hi ha sectors que han decidit impulsar Terra Lliure i reben entrenament i armes d'ETA politicomilitar a canvi de suport a Catalunya.

Aquesta col·laboració possibilita l'operació contra la caserna de caçadors de muntanya de Berga el 16 de novembre de 1980, quan militants del País Basc i Catalunya fracassen en aquest assalt que havien organitzat per aconseguir armament. L'acció fallida provoca la detenció de tres *polimilis* i quatre militants del PSAN en un pis a Manresa, municipi on posteriorment la Guàrdia Civil detindrà una trentena de persones més -que quedaran en llibertat- acusades de formar part d'una xarxa de suport a ETA.

Finalment, seuen a la banqueta dels acusats en un consell de guerra celebrat a Lleida vuit bascos i el militant del PSAN Jordi Puig, que serà condemnat a deu anys de presó. ETA desplega una onada d'accions per intentar evitar el judici, entre les quals el segrest del militar Martín Barrios l'octubre de 1983. La resposta de l'Estat espanyol seria el segrest de Lasa i Zabala, la creació dels GAL (Grups Antirerroristes d'Alliberament) i l'inici de la guerra bruta sota el govern del PSOE.

A finals de 1985, dos militants arriben a la ciutat per crear el primer embrió del comando Barcelona, que s'estrenarà el setembre de l'any següent fent esclatar el seu primer cotxe bomba a la capital catalana, que ferirà tres guàrdies civils i dos vianants al barri del Poblenou.

El seu baptisme de sang es produeix el 14 d'octubre de 1986, quan un policia mor víctima de l'explosió d'un cotxe bomba a la comissaria de la Policia Nacional espanyola de la plaça Espanya de Barcelona. Aquestes dues accions provoquen dues posicions al si del Moviment de Defensa de la Terra (MDT), aleshores l'organització unitària més important de l'independentisme extraparlamentari: la del PSAN, partidària de no fer retrets públics a l'organització basca, i la dels Independentistes dels Països Catalans (IPC), que recela de la lluita armada.

Deu mesos més tard, ETA fa explotar set cotxes bomba a Catalunya, fins a la fatídica data del 19 de juny de 1987, quan un cotxe carregat amb una bomba d'uns 200 quilos i aparcats al soterrani del supermercat Hipercor de l'avinguda Meridiana de Barcelona esclata i provoca 21 víctimes mortals i 45 de ferides. Aquest va ser l'únic atemptat indiscriminat de la història d'ETA contra població civil i va arribar dies després de la celebració d'unes eleccions europees a les quals Herri Batasuna va sumar 40.000 vots a Catalunya, el major suport electoral que l'independentisme basc ha aconseguit mai en

la seva causa fora del País Basc i que mai més es tornaria a repetir. Tot i que ETA va advertir via telefònica -i fins en tres ocasions- de la col·locació del cotxe bomba a Hipercor, no se'n va ordenar l'evacuació i l'atemptat va mobilitzar al carrer centenars de milers de persones que exigien la fi de la violència.

La policia desarticula, mesos després, el comando Barcelona practicant tres detencions, i no serà fins al 1990 que el reconstruiran amb un antic militant valencià de Terra Lliure, Joan Carles Monteagudo, i Juan Félix Erezuma, que reben el suport de Dolores López Resina, catalana d'origen andalús que actualment compleix condemna a la presó d'Àvila, després de passar disset anys de captiveri a presons de l'Estat francès. L'atemptat contra una furgoneta de la Policia Nacional espanyola el desembre de 1990 a Sabadell és l'acció amb la qual ETA dinamita definitivament les converses d'Alger amb el govern espanyol. Sis agents moren com a preludi de l'atemptat contra la caserna de la Guàrdia Civil de Vic, el 29 de maig de 1991, que deixa nou persones mortes, entre elles quatre nenes d'entre 8 i 14 anys.

La condemna de tota la primera línia de la política catalana és unànime i, l'endemà, agents de la benemèrita assalten un xalet d'una urbanització de Lliçà de Munt i maten Monteagudo i Erezuma, i fereixen un tercer membre de l'escamot. Els atemptats d'Hipercor i Vic, juntament amb la implicació de catalans en les accions d'ETA, causen un rebuig en la societat catalana que no mitiga ni un comunicat de l'organització acceptant el "greu error" i reconeixent el "dolor causat", ni un posicionament públic d'Herri Batasuna criticant l'atemptat d'Hipercor. Fins i tot Terra Lliure publica un text demanant a ETA que "no tornin a posar els peus a Catalunya".

Una treva momentània

Els Jocs Olímpics de 1992 van comportar una treva tàcita d'ETA en les seves accions a Catalunya, fins que a mitjans de 1993 apareix el tercer comando Barcelona, que serà desarticulat abans de complir un any actiu amb la detenció d'un dels seus membres -els altres aconseguen fugir- i la localització de dos pisos francs on amagaven explosius. Fins a l'any 1999, la petja d'ETA a Catalunya només es farà palesa els mesos d'estiu, amb una vintena de bombes contra interessos turístics.

El quart comando Barcelona apareix el setembre de 2000, quan després de sis anys sense deixar víctimes mortals a Catalunya, ETA assassina el regidor del PP a Sant Adrià del Besòs, José Luis Ruiz Casado, el primer

Dos portaveus d'ETA anuncien la suspensió d'accions armades a Catalunya, després de reunir-se amb Josep-Lluís Carod-Rovira. A la dreta, efectes del cotxe bomba a la caserna de la Guàrdia Civil de Vic

Els empresonaments per col·laboració amb ETA porten a la creació de Rescat, col·lectiu de suport a presos i preses

El llegat del conflicte es manté, amb víctimes que volen reconeixement i les preses Dolores López i Marina Bernadó

càrrec polític abatut a Catalunya. Dos mesos després, dos trets causen la mort del membre del PSC Ernest Lluch a Barcelona, assassinat que provoca una manifestació històrica rere el lema *Catalunya per la pau*. ETA no i que desencadena la signatura del Pacte Antiterrorista entre PP i PSOE. Dos dies després, l'organització armada respon matant l'únic regidor del PP a Viladecavalls (Vallès Occidental).

El gener de l'any 2001 cau el quart comando Barcelona amb la detenció dels seus dos principals membres, la identificació de la xarxa de col·laboradores a Catalunya, la detenció de Diego Sánchez quan es dirigia al jutjat de guàrdia de Barcelona i l'entrega de Zigor Larredonda a Madrid, que tenia una ordre de cerca i captura. Un any després, va ser detingut a Amsterdam Juan Ramón Rodríguez, *Juanra*, cantant del grup KOP, que finalment va ser extradit i condemnat per l'Audiència Nacional espanyola acusat de col·laborar amb ETA. Els seus empresonaments van suposar la creació de Rescat, col·lectiu de suport a presos i preses polítiques catalanes.

Setmanes després de la caiguda del nou comando, un altre d'itinerant fa esclatar un cotxe bomba a Roses, que provoca la darrera víctima de la seva història a Catalunya: el mossos d'esquadra Santos Santamaria. El

darrer atemptat es produeix el mes d'agost a Salou i no deixa víctimes mortals. Una setmana després, la policia deté en un pis de Barcelona els membres del que havia de ser el cinquè comando i a Terrassa la catalana Laura Riera, qui va denunciar tortures en mans de la Guàrdia Civil i va passar nou anys a la presó condemnada per "col·laboració amb banda armada".

Catalunya, territori sense atemptats

L'atemptat de Roses provoca que el secretari general d'ERC, Josep-Lluís Carod-Rovira, que ja s'havia mostrat bel·ligerant amb les accions d'ETA anteriorment, els titlli públicament com un "enemic declarat de Catalunya". A partir d'aquell moment, el líder republicà intensificarà els seus esforços i contactes per entrevistar-se amb la direcció de l'organització.

Finalment, ho aconseguirà el 4 de gener de 2004, poc després de ser nomenat conseller en cap de la Generalitat de Catalunya amb el primer tripartit. La reunió té lloc a Perpinyà amb el cap de l'aparell polític, Mikel Albizu, i l'home que va llegir el comunicat de dissolució d'ETA fet públic el passat 3 de maig, Josu Urrutikoetxea. La filtració de la reunió al diari ABC suposa un terrabastall polític al nou govern i Carod dimiteix abans que ETA faci públic un comunicat de premsa el 4 de febrer que confirmava la reunió. Dies més tard, el 18 de febrer, dos encaputxats acompanyats d'una estelada protagonitzen un vídeo on l'organització informa de "la suspensió de la campanya d'accions armades a Catalunya", de manera indefinida i basant-se en els principis de "respecte, no ingerència i solidaritat".

Així va acabar la història d'ETA a Catalunya, catorze anys abans de fer-se pública la seva dissolució. Tanmateix, durant els darrers anys, han estat incomputables les mostres de suport catalanes amb el poble basc, amb posicionaments i mobilitzacions contra la repressió de l'Estat espanyol cap a organitzacions civils il·legalitzades i militants polítiques detingudes, torturades i empresonades, en uns llaços de solidaritat que malgrat tot s'han demostrat resistents.

Les conseqüències del conflicte segueixen vives també a Catalunya, on associacions de víctimes encara reclamen reconeixement i militants catalanes d'ETA -com Dolores López o Marina Bernadó- segueixen complint llargues penes de presó. Les armes de l'independentisme van callar per sempre, però la remor per poder exercir el dret a l'autodeterminació continua més viva que mai a aquestes nacions històriques dels dos extrems dels Pirineus. ●

Aitziber Blanco,

facilitadora del diàleg al País Basc

“No hem de resignar-nos a coexistir; cal promoure la convivència”

Text: Àlex Romaguera | @AlexRomaguera
Fotografia: Miguel López Mallach | @MallachPhoto

La desaparició d'ETA aclareix el panorama per tractar les conseqüències del conflicte basc. Així s'observa en moltes localitats, on el veïnat es troba per superar desconfiances i parlar de les ferides que ha deixat la violència. Són petits passos cap a la reconciliació d'una societat que ha sobreviscut enmig d'un clima polaritzat i sovint irrespirable. Aitziber Blanco és una de les facilitadores d'aquestes trobades ciutadanes. Llicenciada en Dret, acumula una dilatada experiència en processos de mediació d'ençà que va entrar al moviment pacifista Lokarri, a través del qual va viatjar a Colòmbia per acompanyar l'alliberament d'ostatges de les FARC i a Irlanda del Nord, on ha conegut projectes de resiliència comunitària. Des de fa anys també dinamitza programes de convivència a municipis de Guipúscoa.

En quina mesura la dissolució d'ETA pot tenir un efecte catàrtic per a la població? Marcarà un punt d'inflexió, sens dubte, perquè ha desaparegut i no tornarà més. Però això ja es va percebre arran de la Declaració Internacional d'Aiete i el posterior alto el foc de l'organització armada l'octubre de 2011, moment en què va produir-se un gran alleugeriment entre els qui se sentien amenaçats per la seva violència i la mateixa esquerra abertzale, que, a causa de la Llei de Partits i altres mesures d'excepció, havia quedat exclosa de la vida institucional, cosa que havia enverinat el clima polític i social.

Aquell mateix any, des de Lokarri es va plantejar que la pau només vindria si es posava el focus en la societat civil. Sense aquest canvi de paradigma no hauríem arribat on som ara?

Ens vam adonar que l'esperança s'havia dipositat en un Estat, l'espanyol, que mai no ha volgut resoldre el conflicte ni ha estat recíproc amb els passos que feia ETA. I també que, amb l'impuls ciutadà, podíem mobilitzar una classe política que restava bastant impassible davant la nova situació. Per tant, era la societat qui havia de respondre promovent el diàleg, teixint ponts i defensant el respecte pels drets humans. Si no ho feien ells, ho havíem de fer nosaltres.

El Fòrum Social, sorgit el 2012 i en el qual es va dissenyar Lokarri, va néixer amb aquest propòsit? És l'intent de coordinar totes les energies perquè, a banda del desmantellament d'ETA, els partits es comprometessin a abordar l'agenda política que havia emanat de la Declaració d'Aiete. Primer de tot, avançar en la convivència, sobre la qual el govern basc i la Diputació Foral de Guipúscoa ja havien desplegat accions que han servit de paraigua perquè en molts municipis s'hagin creat espais de diàleg.

Una de les experiències més interessants es viu a Errenteria...

Suposa un mirall per a la resta d'iniciatives, ja que connecta amb els processos de participació ciutadana que, sota el marc de l'Agenda 21, han permès als veïns i veïnes d'aquest municipi elaborar pressupostos, debatre el fenomen migratori, l'ús de l'espai públic i altres realitats socials. Aquestes dinàmiques -que reben l'escalf de l'Ajuntament d'EH Bildu i el seu alcalde, Julen Mendoza- han ajudat a abordar l'impacte del conflicte. Pensem que Errenteria ha sofert una gran polarització ideològica entre el Partit Socialista, que gairebé ha governat des de l'inici de l'etapa democràtica, i l'esquerra abertzale. Segons consta en l'informe Argituz sobre les vulneracions de drets humans, en 50 anys en aquest municipi hi ha hagut 29 assassinats per raons polítiques -la majoria comesos per ETA-, mig miler de persones detingudes i 300 denúncies per tortures.

Qui és al capdavant d'aquests diàlegs?

Ningú en particular. Els ajuntaments només actuen de facilitadors perquè tothom qui ho vulgui participi segons els principis de discreció, corresponsabilitat i respecte mutu. Al capdavant, cal fer una reconstrucció psicossocial orientada al coneixement de situacions llunyanes a la d'un mateix, la qual cosa només es fa dialogant amb persones que mantenen diferents punts de vista.

És la via per interpel·lar la majoria de la societat?

Sí, però no tothom s'hi involucra, cal reconèixer-ho. Els més proclius són els qui han perdut un familiar o han sofert la violència en pròpia pell. Després trobem persones molt polititzades, altres que han sigut agents actius del conflicte, responsables polítics i institucionals, del món empresarial, sindicalistes, activistes socials i ciutadans que han sentit les seves relacions condicionades a causa de la situació. El més important és que tothom parli en llibertat i que de treballar en grup n'extregui una experiència positiva.

Quant a l'aspecte emocional, com s'ha de fer l'acompanyament?

Es tracta d'erradicar l'odi, la rancúnia i les pors per potenciar l'escolta i la humilitat; d'aquí que sigui necessari trobar un espai adequat i ampliar les perspectives. Només així es pot assolir el reconeixement mutu, la tolerància i l'enteniment.

No hi ha cap protocol ni recepta preestablerta?

Tan sols compassar els debats perquè la gent se senti còmoda, acollida i avanci cap a consensos mitjançant un procés d'espiral. Ho il·lustrem així: una mena de molla que -si bé pot trobar-se en bucles i retrocessos-, gràcies a la generositat dels participants, supera els esculls i progressa a poc a poc fins a assolir consensos.

Un dels consensos pivota sobre la idea que, més enllà de l'activitat armada, la violència ha tingut altres expressions.

Exacte, perquè una cosa és matar i l'altra, torturar. Però quan la gent es posa a parlar s'adona que la dignitat del patiment és equiparable en totes les vulneracions. També ha afavorit el fet que, si abans la cobertura legal només atenia les víctimes d'ETA, darrerament s'han aprovat lleis que reconeixen la resta de víctimes, siguin les comeses pels GAL o pels cossos i forces policials. Els parlaments bascos i navarresos n'han adoptat dues que busquen rescabalar les persones afectades per la violència d'Estat i la ultradreta. Unes normes que, malgrat estar recorregudes pel PP al Tribunal Constitucional, tenen un enorme valor a efectes de revisar la violència causada per motivacions polítiques. De la mateixa manera que té molta importància l'informe que el Govern de Vitòria va presentar recentment, en què es detallen 4.000 tortures registrades en les últimes dècades.

Algunes víctimes demanen una Comissió de la Veritat. Pot ser l'eina per a documentar-les?

Sí, però a més de conèixer el passat, també cal exigir justícia pels episodis pendents d'esclarir, tant els protagonitzats per ETA com els perpetrats per les bandes parapoliciales i ultres que durant els anys 70 i 80 van operar a l'emparedat de l'Estat. I fer-ho amb criteris d'equitat, sense discriminar ningú i amb l'objectiu d'extreure'n una memòria compartida. És a dir: una veritat formada per múltiples narratives. Així s'està fent

“ ”

Els participants dialoguen sobre la necessitat d'aprendre del passat i conviure respectant la pluralitat d'opinions

En algunes ocasions falten veus representatives, però en general les trobades són útils i inclusives

a Errenteria, Elgoibar, Lasarte i altres municipis bascos. A Irun, Hondarribia i Hendaia, poblacions de l'àrea del Bidasoa on més impacte ha tingut la violència, s'organitzen trobades en què els participants dialoguen sobre la necessitat d'aprendre del passat i conviure respectant la pluralitat d'opinions.

Se senten satisfetes de l'experiència?

La majoria veuen aconseguites les seves expectatives, ja que, gràcies a l'ambient de respecte, troben que són escoltades quan conversen. La confiança dona pas a l'espontaneïtat i a parlar de qüestions relacionades amb la construcció de la pau i altres temes menys recurrents. En algunes ocasions falten veus representatives, és cert, però en general tothom explica que les trobades són útils, dinàmiques i inclusives.

És més fàcil arribar a acords en l'àmbit local?

Els moviments mai no són lineals, però els petits municipis permeten crear un clima de confiança. De fet, en alguns d'ells l'esquerra independentista ha reconegut i homenatjat regidors del PP o del PSOE morts per ETA. Després hi ha el cas de la Diputació de Guipúscoa, que, a diferència d'altres institucions forals, l'any 2013 va prendre la iniciativa posant en marxa el Programa de promoció de la pau, la convivència i els drets humans que, sota el lema *Bizikidetza Lantzen*, ja s'ha desplegat en 23 localitats.

En el terreny sectorial també s'han propiciat debats del mateix tipus?

Se n'han oberts. Destaquen el que dinamitza el Consell de la Joventut d'Euskadi (EGK) per acostar la problemà-

tica als adolescents, el que impulsen diverses associacions eclesiaístiques o, en l'àmbit de les dones, el realitzat el gener de 2017 en el marc del Fòrum Herritarren Bizikidetza. Són trobades que, a banda d'acostar gent que abans no es parlava, proporcionen un rearmament moral i cultural amb vista a superar la polarització i l'ambient de rancúnia que s'havia instal·lat al País Basc.

Amb aquest consens s'evita el discurs de "vencedors i vençuts" a què s'aferren l'Estat espanyol i determinats actors polítics?

El més important no és rebatre discursos. Hi ha molta gent per a la qual "la democràcia ha vençut el terrorisme" o "sense ETA ha arribat la pau". I és legítim que ho sentin així. El que és fonamental és generar entorns de confort i respecte i escapar-se de la imposició sobre què cal tractar i què no. No hem de resignar-nos a co-existir; cal promoure la convivència, que potencialment és molt transformadora.

Un sector de la població ja adverteix que, amb la dissolució d'ETA, el conflicte no s'esvaeix pas. Tothom n'és conscient?

Òbviament hi ha un problema de naturalesa política que cal resoldre. Però primer cal humanitzar les relacions i habilitar els canals perquè, quan sigui el moment, se'n pugui parlar amb tranquil·litat i sense interferències.

Tots els temes han d'estar a l'agenda del diàleg?

Apareixeran en paral·lel o de forma concatenada. A escala local, sense anar més lluny, hi ha mòduls específics. El Parlament basc ha presentat dues ponències i, en altres esferes, es publiquen reflexions que van en la

mateixa línia. Però al marge que els debats arribin abans o després, ja podem presumir d'una gran victòria: la paciència i el coratge amb què la gent se sincera; confessa els seus sentiments, inquietuds i esperances, i mostra empatia amb els altres. També en diversos ajuntaments hi ha un compromís clar que reflecteix aquella màxima segons la qual "junts anirem més lents però segur que arribarem més lluny".

El recent judici als nois d'Altsasu, que ha suscitat una gran repulsa social, o les marxés contra els violadors de la Manada a Pamplona poden facilitar aquest retrobament?

Hi contribueixen; igual que ho poden fer les mobilitzacions estudiantils o dels pensionistes. Un fet que abans no passava, perquè anaves a un acte en defensa dels drets dels presoners i et titllaven d'estar en connivència amb ETA; assisties a una protesta per algun dels seus atemptats i semblava que et posicionessis contra el nacionalisme, o t'expressaves en eusquera i ràpidament t'etiquetaven com a independentista. En algunes èpoques s'havia arribat a l'extrem d'establir el lligam entre la cultura basca i el terrorisme, la qual cosa feia que cadascú mirés el seu propi patiment i no empatitzés amb les circumstàncies de l'altre pel temor a ser manipulat. Tot eren espais compartimentats i amb prou feines hi havia mobilitzacions conjuntes. Ara, sense ETA, aquest estigma anirà desapareixent i serà més fàcil ser resilient i compartir lluites, espais i projectes en comú.

Com pot influir-hi el fet que l'Estat espanyol s'hagi inhibit de la solució?

La societat basca és immune als moviments que pugui fer l'Estat, que davant la dissolució d'ETA ha posat en fals el Pacte Antiterrorista i la política penitenciària, que clarament vulnera els drets dels presoners i les seves famílies. A partir d'aquí, la societat actua per la seva banda, com ho demostra que en l'àmbit local ja s'han articulat consensos entorn de l'apropament i la reintegració de presoners, la situació dels refugiats o la manera de preservar la memòria històrica. Això no impedeix que l'actitud de l'Estat pugui condicionar i generi cert pessimisme, però la societat basca sempre ha sigut creativa a l'hora de cercar solucions i adaptar-se als problemes que han aparegut d'imprevist.

L'apoderament popular és prou consistent?

Sabem que no hem d'esperar que les institucions es moguin, sinó que ens devem la pau a nosaltres mateixos. I de casos exemplaritzants que s'han engegat al marge i sense l'ajuda de l'Estat en tenim moltíssims. Recordem, si no, les trobades restauratives amb presoners de la Via Nanclares o les reunions que van produir-se al municipi nord-irlandès de Greenclee entre víctimes de diferents grups armats entre 2007 i 2012, un període en què la violència era molt latent. Per tant, malgrat totes les adversitats, tenim el deure i la voluntat de continuar avançant en el procés de pau.

En aquesta nova etapa, no es corre el perill de sotmetre la societat, i en particular les generacions més joves, a una narrativa molt dramàtica sobre el passat?

Tothom ha de poder expressar-se perquè, si bé les cicatrius costen de guarir-se, cal tocar-les en un moment o altre. Si mirem el passat amagant-ne una part, arribarà el dia que es voldrà fer neteja i apareixeran ferides mal curades. Dit això, l'ideal seria no transmetre als més pròxims allò que no els ajudarà a viure de forma positiva. És una de les recomanacions que fem: en la memòria cal saber destriar què és nostre i què cal socialitzar pel bé de la comunitat. De la mateixa manera que els victimaris haurien de guardar un silenci respectuós, perquè depèn del que diguin públicament poden reobrir ferides o fer que sagnin més.

Has tingut l'oportunitat de conèixer els processos de pau de Colòmbia i Irlanda del Nord. Quines lliçons se'n poden extreure?

Totes les experiències internacionals de reconciliació després de conflictes violents són allisonadores. Sobretot ens ensenyen que cal generar múltiples espais de diàleg que es retroalimentin entre si i on sigui possible compartir visions i vivències sobre el que ha succeït. Ara bé, mai no es pot aplicar la mateixa plantilla, i menys si els contextos són tan diferents, com és el cas. I és que, així com aquí una part s'ha desentès i no participa de cap diàleg multilateral, a Colòmbia i a Irlanda del Nord han tingut lloc taules de negociació on han concorregut tots els actors polítics i armats en litigi. En qualsevol cas, destacaria l'experiència a l'Uls-

“ ”

Malgrat totes les adversitats, tenim el deure i la voluntat de continuar avançant en el procés de pau al País Basc

Totes les experiències internacionals de reconciliació després de conflictes violents són allisonadores

ter d'aplegar mares d'activistes republicans i unionistes assassinats i altres iniciatives que acosten les dues comunitats enfrontades. Com diu Harold Good, el pastor protestant que ha actuat de mediador amb l'IRA i els grups unionistes, "hem de superar la imatge de l'enemic per veure'l com un veí".

A part del consens quant a la defensa dels drets humans, inevitablement algun dia sortirà el debat entorn si el poble basc té dret a decidir. Quan s'afrontarà?

Acabarà apareixent, perquè si bé una part de la població vincula la dissolució d'ETA a l'acabament del conflicte, una més majoritària ho reclama. Hi insisteixo: caldrà bastir ponts i molta pedagogia, ja que alguns poden veure aquest debat com la contraprestació a la fi d'ETA i no que el conflicte és anterior i està relacionat amb la sobirania i altres qüestions. Ara per ara és aviat per abordar-lo. ●

contrast

El Banc dels Aliments és útil per pal·liar

El deure d'atendre la fam

Lluís Fatjó-Vilas

Director del Banc dels Aliments de Barcelona

Els bancs d'aliments neixen fruit de la reacció davant d'un fet: es llença menjar i hi ha gent que el necessita. Des de l'any 1967, se n'han format a multitud de països, sempre amb una activitat lligada al territori i independents els uns dels altres, però coordinats en federacions.

La seva tasca es fonamenta en els valors de la sostenibilitat -lluitant per reduir el malbaratament d'aliments- i la solidaritat -redistribuint-los a entitats que atenen persones en situació de vulnerabilitat que han estat derivades pels serveis socials dels ajuntaments. I això es fa aplicant el criteri d'equitat en la distribució -igual quantitat per a cadascú- i de neutralitat -amb independència del caràcter polític o religiós de l'entitat de repartiment i sense acceptar cap exclusió de ningú per aquestes raons.

L'any 2017, el Banc dels Aliments va distribuir 17.343.000 quilos de menjar a la demarcació de Barcelona. Ho va fer mitjançant les 322 entitats d'iniciativa i ajuda social que hi ha al territori, les quals demanen aliments per atendre una mitjana anual de 125.372 persones en situació de vulnerabilitat social. En aquest sentit, el Banc dels Aliments actua com un majorista, i les entitats els destinen al repartiment o al consum (menjadors, residències, pisos tutelats...). Malgrat l'elevada quantitat d'aliments distribuïts, només es va cobrir el 28,6% del que es considera necessari per a una dieta estàndard d'una persona.

Gairebé la meitat dels més de 17 milions de quilos distribuïts han estat recuperats, de manera que s'ha evitat convertir-los en residus. El Banc dels Aliments és, per tant, l'entitat pionera a evitar el malbaratament alimentari, que fa pocs anys s'ha començat a entendre com un dels principals problemes polítics, econòmics, socials i ambientals del nostre món.

Els aliments distribuïts que provenen de donacions (28,5%) tenen diferents orígens: campanyes com el Gran Recapte, les subvencions que fan les institucions públiques i les donacions de la ciutadania i les empreses. Un altre canal d'entrada (22,7%) és el programa FEAD d'ajuda social, que subvenciona la Unió Europea i que gestionem conjuntament amb la Creu Roja.

La principal font d'on recuperem aliments, sobretot fruita i verdura fresca, prové de les cooperatives agràries, per la retirada del mercat d'excedents alimentaris (programa Serma). En segon lloc, les minves que es produeixen a Mercabarna i als supermercats, i en tercer lloc, els productes de la indústria alimentària que no tenen sortida comercial. La darrera font és la recuperació

d'aliments de fires, congressos i restauració. Quan parlem de productes a recuperar del malbaratament, ens referim a aliments que conserven totes les propietats nutritives per al consum humà -segurs i saludables- però que estan exclosos del circuit comercial -és a dir, no es vendran de cap manera, ni tan sols a baix preu- i van destinats a ser destruïts, amb el consegüent impacte ambiental que això comporta.

Podem distingir diferents causes per les quals els productes són apartats dels circuits comercials: alguns per raons de calibre o estètiques (tenir formes o envasos imperfectes); altres dels excedents agrícoles, bé pels moments àlgids de la producció o per la política de subvencions a l'agricultura per evitar caigudes de preus (ho decideix la UE), i altres perquè s'acosten a la data de consum preferent o de caducitat.

A Catalunya, ja fa anys es va consensuar l'actual model de distribució d'aliments a les persones en situació de vulnerabilitat. En aquest model, els serveis socials són els responsables d'atendre-les, avaluar-ne les necessitats i fer-los l'acompanyament oportú, derivant-les a les entitats fins que puguin sortir d'aquesta situació. Aquesta és la funció del Banc dels Aliments: facilitar aliments a les entitats que els reparteixen.

En aquest sentit, el Banc dels Aliments dona suport a la renda garantida de ciutadania, amb la confiança que la seva implantació cobreixi les necessitats de l'important col·lectiu de persones que estan en situació de vulnerabilitat i faci innecessària la tasca de distribució d'aliments. Mentre això no s'assoleixi, el Banc dels Aliments continuarà fent la seva feina. ●

la pobresa?

Alimentar els pobres o fer negoci amb les engrunes

Xavier Montagut Guix

Economista i president de la Xarxa de Consum Solidari

Durant molts anys, la partida més important que gestionava el Banc dels Aliments provenia de la Unió Europea, en concret de la Política Agrària Comuna (PAC). Aquest fons té el seu origen en els antics excedents agrícoles originats per la mateixa PAC, que fa molt temps que ja no són pròpiament excedents, sinó una subvenció directa extreta dels pressupostos comunitaris; és a dir, de les partides obtingudes amb els nostres impostos. Fins al 2020, es calcula que les partides de la UE en aquest capítol arribaran als 3.500 milions d'euros.

Aquests diners els utilitza avui el Fons Espanyol de Garantia Agrària (FEGA) -dependent del Ministeri d'Agricultura- per comprar aliments en una subhasta centralitzada que pren com a referència els criteris del Banc dels Aliments: calories fàcils d'emmagatzemar i transportar, llargs terminis de conservació en condicions ambientals i al màxim de barates. La majoria són pastes, galetes, etc.

Qui és capaç d'oferir grans quantitats d'aquests productes? Les grans multinacionals de l'alimentació. Així, aquestes suposades ajudes agrícoles van a parar a companyies com Nestlé, Heros o Central Asturiana amb l'excusa que fan donacions al Banc dels Aliments per combatre la pobresa alimentària.

A Catalunya, més de 20.000 voluntaris dediquen les hores punta d'un cap de setmana a estar a les portes dels supermercats mirant de convèncer els vianants que comprin més. Persones que, amb la seva tasca comercial gratuïta, emboliquen el missatge consumista amb un dels sentiments més nobles de la humanitat: la compassió. Un somni per a qualsevol director de màrqueting.

El que cal explicar és que, mitjançant aquest recapte que se celebra cada mes de novembre, el Banc dels Aliments proporciona a les grans cadenes d'alimentació un increment de vendes de diversos milions d'euros, a part de millorar-los la publicitat a mitjà i llarg termini. És a dir, els obsequia amb una neteja de cara a cost zero.

Al marge de les grans cadenes, queda una part minoritària dels excedents, que són els recollits de

les empreses i que, amb tot, revela la magnitud del malbaratament alimentari que arriba del camp i la indústria. Encara avui, ens trobem davant d'una falta absoluta de polítiques que ataquin a fons aquesta situació que colpeja l'ètica més elemental, perquè aquesta part recollida pel Banc dels Aliments no serveix per eliminar el malbaratament originat per l'agroindústria i la gran distribució; només serveix per amagar-lo o embellir-lo.

Però, a més a més, una part dels excedents que s'entreguen al Banc dels Aliments és subvencionada, com ara la fruita que no es destina als mercats internacionals. Però no sols això: existeix una proposició de llei perquè les donacions desgravin, de manera que, amb els nostres impostos, estem finançant les ineficiències de les grans empreses, fet que, de retruc, desincentiva la reducció del malbaratament.

A tot això hem d'afegir que, sobretot al nostre país, la pobresa alimentària ve provocada per la malnutrició, no pas per la desnutrició, raó per la qual calen dietes equilibrades que compensin la que els manca a la gent empobrida, especialment aliments frescos. Unes necessitats que, vist en perspectiva, no tenen res a veure amb les lògiques dels excedents ni amb la manera amb què actuen els grans repartidors de calories barates i fàcils d'emmagatzemar, com és el Banc dels Aliments.

No obstant això, les persones receptores veuen reforçada la seva dependència amb el Banc dels Aliments, que d'alguna manera s'acaba convertint en un instrument per cronificar les situacions d'empobriment o, dit d'una altra manera, en una mena de gestor neoliberal de la pobresa.

Podríem concloure que el Banc dels Aliments no és cap solució, perquè no sols és ineficient i cronifica la pobresa, sinó que esdevé molt útil perquè les grans empreses treguin profit econòmic i ideològic dels seus malbarataments. No és d'estranyar que, en els seus òrgans directius, hi hagi gent vinculada a les companyies que dominen l'alimentació. Al capdavant, uns i altres es retroalimenten. ●

pàgina oberta

Millors horaris per a una educació més equitativa

Elena Sintes Pascual

Cap de projectes de
la Fundació Jaume Bofill

Entre els temes educatius que generen més preocupació i controvèrsia n'hi ha un d'aparentment tangencial: els temps i horaris educatius. La problemàtica s'explica, en part, per la manera en què les societats actuals gestionen el temps quotidià i la dificultat per combinar satisfactòriament la vida personal, familiar, professional, de relació social i, de retruc, els temps educatius, de criança i cura dels fills i filles. Horaris escolars i laborals no encaixen bé. I aquesta és una qüestió troncal en l'organització social, que incumbeix famílies, educadors, administració i, per descomptat, infants i adolescents. En el nostre context, la situació s'agreuja si, a més, tenim en compte que a Catalunya i l'Estat espanyol les jornades laborals s'allarguen de mitjana dues hores més que a la resta d'Europa, que duen de remolc els horaris educatius.

Com a reacció a aquesta conjuntura, i amb l'argument que la jornada escolar a Catalunya és una de les més llargues d'Europa, en els darrers anys s'han endegat iniciatives dirigides a escurçar els horaris escolars que han acabat amb la generalització de la jornada contínua als instituts públics. Pràcticament en 9 de cada 10 instituts es construeix tota l'activitat lectiva entre el matí i el migdia, cosa que situa l'horari del dinar més enllà de dos quarts de tres, sovint a partir de les tres, un horari totalment insòlit en el context europeu.

Aquest no és un canvi innocu en termes ni educatius ni socials. En primer lloc, perquè no hi ha cap evidència que aquest tipus d'horari generi millores educatives. Ben al contrari, les recerques disponibles assenyalen efectes perjudicials d'aquesta mesura, entre els quals destaca que la compactació de la jornada escolar accentua les desigualtats si no es garanteix l'obertura dels centres i la prestació de serveis més enllà de l'horari lectiu. L'ocupació del temps que l'escola deixa de cobrir quan tanca a la tarda dependrà dels recursos econòmics, culturals i socials de les famílies, i de la possibilitat d'accedir a activitats fora d'horari lectiu accessibles al municipi.

Tal com demostren múltiples recerques, la posició socioeconòmica de les famílies condiciona les trajectòries educatives dels fills i filles, i, especialment, l'accés a oportunitats educatives. Observant els temps

educatius des de la seva globalitat (comptant activitats lectives i no lectives), es detecten grans desigualtats en la realització d'activitats fora de l'horari lectiu en funció del capital social, econòmic i educatiu de les famílies. Així, els nois i noies d'entorns socialment menys afavorits tendeixen a ocupar el temps de lleure amb activitats més sedentàries i amb menor valor educatiu. I, si el centre educatiu tanca a partir del migdia, se'ls encongeix encara més el seu principal (i en alguns casos, únic) espai d'oportunitat d'aprenentatge i desenvolupament.

Cal recordar que el dret dels infants al lleure i a participar en les activitats culturals, artístiques, recreatives i d'esplai està reconegut per la Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets de l'Infant, on estableix el deure de les administracions de fer-ho possible (art. 31), així com la Llei d'educació de Catalunya i la Llei dels drets i les oportu-

nitats en la infància i l'adolescència de Catalunya. Tot i l'existència d'aquest dret i de l'obligació de l'administració pública de vetllar pel seu compliment, encara no hi ha un grau d'intervenció pública suficient per garantir el desenvolupament ple de la infància i l'adolescència en aquest àmbit.

Amb l'objectiu d'ampliar les oportunitats educatives per a tothom i alhora millorar els resultats escolars, en els darrers trenta anys s'han produït reformes educatives en diversos països d'arreu del món dirigides a reorganitzar els temps educatius, com per exemple a Alemanya, Bèlgica, Àustria o França, per dir-ne alguns de propers. Aquestes reformes es fonamenten en la idea que l'educació i l'aprenentatge superen els conceptes utilitzats fins a l'actualitat sobre temps i espai escolar. Les parets entre els temps lectius i no lectius, entre el currículum i el lleure, entre el centre escolar i l'entorn, es-

devenen cada vegada més poroses, i el repte dels sistemes educatius està a construir ecosistemes educatius on escoles, instituts i agents de l'entorn (altres centres; entitats; equipaments i serveis del barri i de la ciutat; agents comunitaris, culturals, artístics, esportius i de lleure) treballen en un projecte educatiu compartit.

De fet, a Catalunya ja s'està treballant en aquesta línia a través de l'Aliança per l'Educació 360. Educació a temps complet, una iniciativa que vol generar projectes educatius que amplïn i millorin les oportunitats educatives seguint les grans tendències internacionals actuals: integrar aprenentatges formals i no formals, el treball conjunt del professorat i d'altres agents socioeducatius, i activitats escolars realitzades dins i fora de l'escola. I les experiències d'altres països ens mostren que és possible fer tot això amb una jornada escolar que conclou a mitja tarda, amb una pausa per dinar al voltant de les 12 o 13 h del migdia, tal com es recull en el Pacte per a la Reforma Horària.

Un model educatiu més equitatiu, amb més qualitat, més ric, divers i flexible en l'espai i el temps; molt més adequat per respondre als reptes socials d'avui i que preserva i promou l'interès superior de l'infant per damunt d'altres consideracions i interessos particulars. I és que les decisions que es prenen sobre horaris i temps educatius no són inofensives, sinó que poden contribuir a millorar (o empitjorar) les oportunitats educatives d'infants i adolescents. ●

/ JENNIFER TAPIAS

“
L'ocupació
del temps que
l'escola deixa
de cobrir
quan tanca
a la tarda
dependrà
dels recursos
econòmics,
culturals
i socials de
les famílies

Un cor que batega sobirania alimentària

Hort ecològic de la partida El Pinar (Artana), integrat a la Xarxa d'Agroecologia de Castelló

Paula Duran | @Paula_Duran

Fa més de huit anys que la Plataforma per la Sobirania Alimentària del País Valencià promou l'agroecologia i sembra llavors d'esperança per a un món rural viu

El sector primari al País Valencià presenta un ventall de problemàtiques que s'han arrossegat i agreujat amb el pas del temps. La llista és llarga i tortuosa: el monocultiu agrícola i intensiu a moltes parts del territori, la quasi extinció de la ramaderia, l'oblit de la pesca tradicional, l'abandonament de terres fèrtils i la seua cimentació, la pèrdua d'oficis i sabers tradicionals, l'explotació normalitzada de les empreses de treball temporal, el despoblament de les comarques principalment rurals, les polítiques agràries europees, els acords de comerç internacional, les polítiques estatals i autonòmiques i un llarg etcètera.

Malgrat aquest panorama, i com a antídote, al País Valencià fa anys que també existeixen organitzacions defensores de les persones que treballen per un sistema agroalimentari just, sostenible i accessible, així com per un món rural viu -entenent que ha estat la recambra d'una saviesa popular mil·lenària. Des de fa huit anys, l'organisme que s'encarrega d'aglutinar tot l'entramat social i productiu que posa en pràctica les bases de l'agro-

ecologia i la sobirania alimentària és la Plataforma per la Sobirania Alimentària del País Valencià. El seu objectiu principal és "ser un moviment aglutinador capaç de generar una àmplia mobilització social cap a la sobirania alimentària, mitjançant un procés d'enfortiment i articulació de les diferents experiències que existeixen en els territoris i emmarcant-les en una estratègia global", tal com assenyalen a la seua descripció. Actualment, les organitzacions que formen part de la Plataforma són moltes i molt diverses, a més de totes les individualitats i grups de productores que s'hi han anat sumant i ara se'n senten part. La sobirania alimentària s'està treballant des de molts punts, des del vessant de sensibilització i pressió institucional fins a posar en contacte xicotetes productores amb mercats camperols propers.

La potencialitat d'un territori menyspreat

Una de les qüestions que caracteritza la Plataforma és la seua estructura. Les entrevistes asseguren que no n'exis- »

» teix una de concisa ni sòlida, sinó que més aviat es tracta d'una estructura flexible que s'ha adaptat en cada moment a les circumstàncies i necessitats, de manera que és ací on resideix la seua essència, molt vinculada també a les condicions geogràfiques i climatològiques que marquen el ritme de la societat valenciana. “El País Valencià té una potencialitat especial per desenvolupar la sobirania alimentària”, assegura Marina Guedon, membre de la Plataforma des de fa cinc anys i integrant d'un grup de consum. “Vivim en un verger meravellós, amb un clima meravellós, amb una terra rica i abundant i, a més, no som un territori ni excessivament industrialitzat ni massa poblat”, destaca Manel Epicur, productor agroecològic i membre de la Plataforma des de fa també un lustre.

No obstant això, les persones que han treballat en aquest sector s'han vist històricament menystingudes i relegades a un segon pla, sota l'ombra d'un sector turístic, de la construcció i industrial que acaparava totes les mirades. La precarització ha marcat un abans i un després en el seu desenvolupament, sobretot per les condicions laborals i els preus de mercat, que ha imposat una agroindústria cada vegada més forta i monopolitzada per grans empreses i superfícies com Mercadona. Un terreny de joc amb unes regles marcades en detriment de la xicoteta i mitjana producció. “Es podria donar moltíssima més empenta a la qüestió de viure de la terra, podríem arribar a ser una finestra, un exemple de moltes maneres de com fer sobirania alimentària amb molts productes i experiències diverses, tancant el cicle de la ramaderia, l'agroecologia i la promoció de la biodiversitat”, defensa Patricia Dopazo, agroecòloga i membre constituent de la plataforma des dels seus inicis. “Tant de bo aconseguirem que tota eixa diversitat territorial estiguera en equilibri, tant a l'interior com a la costa, que canviara la concepció de l'economia i que es valorara el treball ambiental”, afegix Juan Clemente, sindicalista i membre constituent de la Plataforma.

Els perills i reptes en el camí

En la batalla per aconseguir consolidar els conceptes i formar una societat crítica i compromesa amb una alimentació digna i saludable, la Plataforma s'ha trobat amb una sèrie d'entrebancs. “Just ara, els productes ecològics estan començant a posar-se de moda”, exposa Epicur, “i la seua arribada a supermercats i grans superfícies fa que les persones que comencen a estar conscienciades es conformen amb això, encara que siga comprar a Mercadona o Carrefour. A banda, també hi ha un altre sector que considera que el fet que a Mercadona es puguin trobar productes ecològics és motiu suficient per a desvirtuar el producte, la pràctica i la teoria”. I és que l'agroecologia s'ha convertit en un nou nínxol de mercat per a empreses capitalistes i grans grups in-

L'agroecologia s'ha convertit en un nou nínxol de mercat per a empreses capitalistes, que se'l volen apropiat

versors que estan apropiant-se'l mentre, per altre costat, mantenen la producció agroindustrial. “Fer la crítica destructiva i renunciar a parlar de sobirania i d'agroecologia no és la solució”, apunta el productor.

La qüestió laboral de les productores i el preu del producte final entra en joc. “Encara hi ha prejudicis amb els produc-

tes agroecològics pel seu preu”, observa Dopazo, que aposta per fer més pedagogia en la relació entre preu final i precarietat laboral. “La societat pensa que aquests productes són més cars, moltes vegades perquè s'han inflat els preus des de les grans superfícies. I són els xicotets productors, no l'agroindústria ni les grans superfícies, els

que han de marcar els preus, perquè és el cost real del seu treball, així eduquen. El que no és veritat és el preu barat, perquè això suposa precarietat laboral i pràctiques poc ètiques o insostenibles en la producció”, defensa l'agroecòloga. Així mateix, Dopazo reconeix que la precarietat laboral també afecta les consumidores. “Volem que la gent gaste més en alimentació però la gent no té diners ni temps per anar al mercat. Hem de lluitar contra la precarietat, contra tot el que si-

ga *low cost*, perquè això se sosté sobre la precarietat laboral. Si aconseguim que la gent s'adone que si trenquem eixe cercle es generarà una nova economia i llocs de treball més dignes, aleshores podrem obtindre una vertadera economia local”, relata convençuda. “Encara falta atraure molta més gent per fer possible el canvi, hem de mostrar el poder que tenim com a consumidores”, apunta Guedon. En aquest sentit, hi ha diverses experiències al País Valencià que evidencien que a partir dels grups de consum es pot arribar a evolucionar, a crear un supermercat que siga propietat de les seues sòcies i es base en els principis de la sobirania alimentària. És el cas de Mercatrèmol a Alacant, un referent estatal, i de Som Alimentació a València.

Arrels internacionalistes en clau valenciana

“La sobirania alimentària és el dret dels pobles a aliments nutritius, culturalment adequats, accessibles, produïts de manera sostenible i ecològica, i el dret a decidir el seu propi sistema alimentari i productiu”. Així es va definir el concepte en qüestió al Fòrum Mundial sobre la Sobirania Alimentària celebrat a Nyéléni

(Mali), i organitzat per Via Camperola juntament amb altres organitzacions camperoles i rurals d'arreu del món que lluiten per la justícia social i ambiental des del vessant agroalimentari. Nyéléni és el nom d'una dona africana protagonista d'una llegenda que la revela com a símbol de lluita per a l'alimentació del seu poble i, per tant, com a símbol de la sobirania alimentària. Per aquesta raó, el seu nom va ser escollit per representar el fòrum internacional on es va exposar i acordar, per més de 500 representants d'organitzacions del món rural de més de 80 països, el significat d'aquestes dues paraules que fan sacsejar els fonaments de l'agroindústria alimentària.

Una vegada conclòs aquest fòrum i definit el concepte de manera precisa, es va fer una crida mundial a treballar en l'àmbit local per la sobirania alimentària, fletxa que, a l'Estat espanyol, va recollir la Plataforma Rural, on són les organitzacions que integren la Via Camperola. Poc després, en una trobada estatal i amb l'ajut econòmic que van rebre organitzacions catalanes a través de la seua Generalitat, es va crear la secretaria estatal d'una xarxa anomenada Aliança per la Sobirania Alimentària

Imatges de la Trobada per la Terra, el 24 i 25 de març a Vistabella del Maestrat / LUCAS GUERRA

Eines i fites col·lectives en marxa

Projecte Talaia
Una iniciativa des d'on es fan visibles iniciatives i experiències arreu del País Valencià relacionades amb l'economia social i la sobirania alimentària.

Normativa higienicosanitària
A través d'unes trobades amb productores, es va identificar la necessitat d'un canvi en la legislació per a la comercialització de la xicoteta producció i la transformació de productes, ja que la legislació vigent estava feta per a grans indústries. Al desembre es va aprovar una normativa de venda directa que incloïa els mínims que va proposar la Plataforma.

Sistemes Participatius de Garantia (SPG)
Les xicotetes productores van identificar la necessitat de crear sistemes de confiança o recuperar els antics per fer la seua pròpia certificació agroecològica. És d'ací, d'un grup de productores agroecològiques apoderades, que naix el primer segell anomenat SPG Ecollaures. Actualment hi ha mapejats quatre SPG al País Valencià: a València (Ecollaures), a les Comarques Centrals, a Alacant i a Castelló.

Obradors polivalents d'ús col·lectiu
S'han fet formacions i presentacions sobre la necessitat de construir un espai d'aquestes condicions a cada poble per dinamitzar el món rural, crear llocs de treball i promoure el treball cooperatiu des de l'activitat primària. Aquesta infraestructura garanteix la seguretat alimentària i compta amb instal·lacions per transformar les collites en productes elaborats amb un valor afegit.

Menjadors escolars sostenibles
L'organització CERAI, en col·laboració amb la plataforma, està realitzant el projecte "La sostenibilitat al plat", una tasca de sensibilització amb les AMPA de diversos centres escolars respecte a la importància de saber d'on provenen els aliments, el dret al seu accés i la importància de la sostenibilitat del que s'ofereix als menjadors escolars.

dels Pobles, on es donaren les condicions perquè a cada territori es generara una xarxa encara més local i descentralitzada. D'aquesta manera, i de la unió de diverses entitats i organitzacions que ja treballaven en aquesta direcció al territori valencià, va nàixer la Plataforma per la Sobirania Alimentària del País Valencià.

"El plantejament de crear la plataforma es basa en un enfocament internacionalista i d'incidència política global", matisa Dopazo. És el gener de 2009 quan va tenir lloc una primera reunió amb entitats, organitzacions i persones interessades i vinculades amb aquesta lluita. Després d'organitzar la Setmana de la Lluita Camperola a l'abril, les forces van confluïr en la planificació d'un campament per la sobirania alimentària a Venta de Contreras, al municipi de Minglanilla (Conca), on es van trobar totes les interessades i es va cridar gent per fer formacions en diversos temes, com el dret a l'alimentació, a l'aigua o la ramaderia. Amb la voluntat de crear aquesta plataforma, no serà fins a l'any 2010, a l'aplec al Mas de Noguera a Caudiel (Alt Palància), considerada la primera Trobada

La Plataforma va celebrar la seua setena Trobada per la Terra a Vistabella del Maestrat, una cita que s'ha convertit en tradició

per la Terra, que no es va constituir oficialment. En l'actualitat, és pràcticament l'únic organisme que ha quedat dempeus i s'ha mantingut en forma i essència després d'aquella crida estatal, tot i que moltes iniciatives s'han transformat segons la naturalesa, les necessitats i el treball que ja s'havia fet a cada territori.

El passat mes de març, la Plataforma va celebrar la seua setena Trobada per la Terra a Vistabella del Maestrat (l'Alcalatén), una trobada anual que s'ha convertit en tradició on membres i simpatitzants poden apropar-se a conèixer i implicar-se a fer bategar el cor de la Plataforma. Una posada en comú d'experiències, emocions, victòries, mancances i necessitats, a la vegada que una trobada emocional, de reflexió, formació i celebració. Aquest any, la trobada ha comptat amb una assistència molt major que en altres i ha estat marcada per la visibilització dels ecofeminismes, una línia temàtica per a la qual s'ha apostat amb força des de l'organització. Així mateix, s'han mostrat i treballat els resultats d'un primer exercici d'introspecció interna que encara continua i que marcarà el futur de la Plataforma. ●

Ngũgĩ wa Thiong'o
Les memòries d'infància i joventut d'un dels grans pensadors del nostre temps
CICLOGENESI | RAIG VERD

Exigeix el compromís del teu Ajuntament amb el comerç just i la banca ètica!

Entra al web i signa la petició!
comercjustibancaetica.org

De Cuba a Burkina Faso: els Comitès de Defensa de la Revolució

Aquestes estructures van ser reproduïdes al país centreafricà com a sistema de democràcia directa, autoorganització popular i defensa armada de la Revolució d'Agost (1983-1987)

Àlex Meyer Verdejo | @alex_sankaraSBD

El 4 d'agost de 1987, quatre anys després del cop d'estat revolucionari a Burkina Faso, el *Granma* -mitjà oficial del Partit Comunista de Cuba- publicava una entrevista al màxim protagonista de l'esdeveniment: Thomas Sankara. "La cooperació entre Cuba i Burkina Faso ha assolit un nivell molt elevat." La influència, tant ideològica com pràctica, d'allò que ell mateix va anomenar "una revolució germana" és clara. Això explica, en part, que quan es va instaurar la Revolució Democràtica i Popular (RDP) no només es va constituir el Consell Nacional de la Revolució (CNR) com a òrgan màxim de govern, sinó també uns Comitès de Defensa de la Revolució (CDR) amb moltes similituds amb el model cubà.

Les diferències entre els CDR del model cubà o burkinès i els d'altres models com el català o el tunisià van molt més enllà que la erra es refereixi a Revolució o a República. Els darrers sorgeixen del carrer, principalment com a eina de mobilització, constituint-se com a estructura de contrapoder. Els primers neixen d'un govern revolucionari recentment constituït, lligats a una estructura estatal. Malgrat això, sí que existeix una concepció comuna a tots els models: la necessitat de defensar quelcom davant dels actors contraris a la ruptura -del tipus que sigui- que s'està donant.

La nit del 4 d'agost de 1983, en la primera declaració radiofònica, Sankara va afirmar: "Es convida el poble voltaic -en referència a l'antiga denominació d'Alto Volta- a constituir CDR a tot arreu per participar en la gran lluita patriòtica del CNR i per impedir que els enemics interiors i exteriors facin mal al nostre poble". Amb enemics interiors es referia als cossos militars i l'alt funcionariat que fins aleshores s'havien aprofitat de la seva posició privilegiada. Els enemics exteriors eren principalment els agents neocolonials, aliats dels militars.

"La situació del nostre país després de 23 anys de neocolonialisme és: paradís per a uns i infern per a uns altres. Un tret distintiu de la Revolució d'Agost és que es tracta d'un moviment de la immensa majoria en profit de la immensa majoria". Segons el *Discurs d'orientació política* -el principal text directiu de la revolució-, aquest és el paper que havien de complir els CDR. Per això, calia posar fi a la democràcia representativa del model estatal neocolonial i apostar per una forma que

permetés reflectir millor els interessos de les classes populars. Es buscava així descentralitzar el poder administratiu i apropar-lo al poble.

El secretariat general dels CDR formava part del Consell Nacional. La funció del secretariat era traslladar a tots els CDR les consignes del govern i, alhora, recollir les necessitats detectades pels CDR i transmetre-les a l'executiu. Els òrgans de base es trobaven als barris i a les empreses i institucions estatals. Les decisions es prenen en assemblea general i les representants s'escollien mitjançant un sistema de votació.

Els CDR, les dones, els joves i la gent gran

Amb un 95% d'analfabetisme i unes formes culturals diferents, es va considerar que el vot en paper no era apropiat. Qualsevol persona es podia presentar com a candidata a representant del CDR i les que li donaven suport s'hi alineaven darrere. Així també s'evitaven problemes de frau. Damata Ganou -escollida mitjançant

Amb un 95%
d'analfabetisme
i diferents formes
culturals, van decidir
que el vot en paper
no era apropiat

Tota persona es
podia postular
com a candidata a
representar el CDR i les
que li donaven suport
s'hi alineaven darrere

Plaça de la Revolució
a la capital de Burkina
Faso, Ouagadougou

aquest procediment com a coordinadora de representants del CDR d'Air Burkina- afirma que als espais decisoris “cadascú parlava segons el seu punt de vista i, al final (es feien assemblees fins a la matinada), es votava el punt de vista majoritari. Fins i tot amb la policia: hi havia CDR a la policia. Als CDR de serveis, relatius a empreses i institucions, el director de la companyia anava a l'assemblea i tothom discutia els arguments. I es votava”. Es van donar casos en què les direccions no es van atrevir a executar acomiadaments per por al CDR.

Ganou també era membre de la Unió de Dones Burkineses, una estructura associada als CDR. També hi havia una sectorial de joves i una de gent gran. La intenció era generar espais de decisió adaptats a diversos eixos de diferenciació social. “Perquè les dones estaven explotades a diversos nivells. No només el poble burkinès estava explotat, amb l'imperialisme. Les dones ho estaven doblement. Ara torna a ser com abans de la revolució: és el poder dels homes, les dones ja no tenen poder. Als temps de Sankara, les dones constituïen una força: si decidíem alguna cosa, s'aplicava”.

Segons relata, no va ser fàcil arribar a aquell punt als CDR mixtes. “A les assemblees generals dels barris, al principi, hi havia més homes que dones. Els homes deien a les dones que, si sortien, es trobarien el seu equipatge a la porta quan tornessin. Això era un combat. Però, al final, quan anàvem als barris... Les dones s'havien revoltat. I quan anàvem a votar, trobaves un home i la seva dona com a candidates oposades”. Tampoc era senzill als nuclis de la Unió de Dones: sovint les dones de ciutat i les de les zones rurals no estaven d'acord. Però la decisió que sorgia d'aquests òrgans tendia a ser reconeguda com a vàlida.

Els CDR eren espais de decisió i de participació directa; també, de formació política de les militants i de transmissió dels valors revolucionaris a la resta de la societat. La intenció de Sankara era que una conducta exemplar, i coherent, dels CDR inspirés la resta i es construïssin noves maneres de fer. Una de les grans apostes era la del treball comunitari, una lògica que encaixa amb la major consciència col·lectiva de moltes societats africanes.

Les “tres lluites” dels CDR en són un exemple: contra els incendis, la desforestació i el descontrol dels animals. La construcció d'infraestructures per la comunitat es re-

alitzava amb treball voluntari rotatiu. Se seguia la lògica sankarista de construir un futur “comptant només amb la força dels nostres propis braços” per tal d'evitar la dependència envers les ajudes externes. Qui sabia llegir havia d'ensenyar a llegir a la resta; el nivell d'alfabetisme va pujar del 5 al 25%. Si els barris estaven bruts, es feien brigades per netejar-los. Ganou les anomena “operacions *mana-mana*”, que vol dir net en dioula.

La defensa armada de la revolució

Entre el 31 de març i el 4 d'abril de 1986 es va dur a terme la primera Conferència Nacional dels CDR, amb més de 1.300 representants. El president del Faso va fer el discurs de clausura: “En el mateix instant que vam pronunciar la paraula ‘revolució’, vam sentir la necessitat de defensar-la. Qui parla de ‘revolució’ sense prendre mesures per defensar-la comet un greu error i desconeix la capacitat de destrucció de la reacció”. Amb això es referia a la necessitat de defensa armada: militar per una banda, i el poble armat -els CDR- per una altra.

Alfred Sawadogo, conseller presidencial en matèria de cooperació internacional durant la República, encara avui reivindica moltes de les aportacions de la revolució. Per contra, és molt crític amb la vessant armada dels CDR. “No sempre van actuar en la direcció del bé comú. Van fer servir el poder que tenien: les metralleres”. Thomas Sankara, a la mencionada Conferència Nacional dels CDR, ja havia avisat sobre el perill d'aquests “mals elements”. Després de descriure com alguns membres havien fet servir les patrulles de CDR per robar i amenaçar, va assegurar que era imprescindible combatre i apartar-los de les seves files.

“Cada burkinès té dret a la protecció dels CDR, i la permanència dels CDR no ha de ser un lloc per a torturadors, sinó un indret on trobar els responsables que dirigeixen, mobilitzen, eduquen i lluiten com bons revolucionaris.” Els CDR havien de ser la punta de llança de les noves formes de socialització que pretenia estendre el govern revolucionari. Sankara es considerava a si mateix el màxim responsable de donar aquest exemple: va suprimir tots els privilegis associats a l'alt funcionariat, i va ser el primer a passar per les auditories contra la corrupció. Obligava ministres i alts càrrecs a cultivar la terra, ja que considerava que l'escletxa entre poble i govern era un dels majors mals a erradicar.

Gnindé Bonzi era un adolescent quan va començar la RDP. En aquell moment vivia a un poble petit. Un dia va córrer la notícia que el president passaria per allà. Un dia va córrer la notícia que el president passaria per allà. Tothom estava esperant la caravana presidencial -amb vehicles militars i de luxe- a la qual els altres presidents els havien acostumat. Només van aparèixer tres cotxes normals. Se sentia cantar: “Sankara no és un lladre, mai, mai, és per això que el seguim”. Els eslògans anaven acompanyats de punys alçats. Punys agitats amb força, amb la cadència necessària per realment enviar “a baix” l'imperialisme. Jean-Paul, un membre del CDR conegut per tot el poble, gairebé es va quedar sense veu de tant cridar els eslògans que el seu grup repetia a cor. “L'imperialisme, a baix! El neocolonialisme, a baix! El poder, al poble! Tot el poder, al poble!”. ●

Sankara va fer una crida per apartar tothom qui havia fet servir les patrulles dels CDR per robar i amenaçar

Tanmateix, va suprimir els privilegis de l'alt funcionariat i va implementar auditories contra la corrupció

Disset anys sense patró a Zanon

La fàbrica de ceràmica recuperada l'any 2001 a l'Argentina segueix viva malgrat els obstacles institucionals i les dificultats econòmiques

Berta Camprubí | @bertacamprubi
Neuquén

“**N**o hay patrón en Zanon y la cosa parece que marcha bien.” Així comença la cançó d'Arbolito -una popular banda argentina- dedicada a la mítica Fàbrica Sin Patronos (FASINPAT) de ceràmica Zanon. Les seves treballadores emprenien, l'any 2001, un llarg recorregut de lluita en el qual encara caminen avui. Carlos Menem, president fins llavors de l'Argentina, fugia en avió d'un inici de mil·lenni catastròfic, d'un país trencat a bocins després d'aquell *corralito* que deixava les classes treballadores del país sense estalvis, robades per una mà invisible subjecte a una classe política hereva de la dictadura militar. Era el moment del “que se vayan todos”. Centenars d'empreses i fàbriques tancaven les portes i la del gran empresari italià Luigi Zanon no volia ser menys. Però a Zanon hi havia un sentiment de consciència especial. A Zanon les obreres no ho permetrien.

Del patró a la rebel·lió

Luigi Zanon inaugurava l'empresa situada als afores de la ciutat de Neuquén, portal de la Patagònia, l'any 1979, gràcies als crèdits concedits per la dictadura argentina. L'any 1993 ja era la fàbrica de porcellana més gran de l'Amèrica Llatina. Però aquesta regió, i Zanon en especial, heretaven de la Patagònia rebel i d'Antonio Soto una forta tradició sindical i organitzativa gràcies a la qual “qui treballava a Zanon cobrava bé, tenia accés a una bona seguretat social i a crèdits”, explica Gloria Godoy, seleccionadora de rajoles de ceràmica de la FASINPAT. “El meu exmarit i el meu germà treballaven aquí quan l'any 1999 van arribar rumors que tancaven”, recorda

Godoy. L'any 2000 l'empresa presentava un “recurs preventiu de crisi”, i l'abril de l'any següent suspenia el sou de les treballadores.

És aleshores quan agafa embranzida una força obrera que ja sumava vagues defensives i victòries en accions de solidaritat entre la plantilla. Comença així una vaga històrica que duraria 34 dies i que s'aturaria només quan el patró fes un pas enrere i retornés els sous a les treballadores. Malgrat tot, la situació del país només empitjora i Luigi Zanon anuncia, el 7 de setembre de 2001, un acomiadament massiu de ceramistes. Les treballadores, però, tenen resposta per a cada agressió: el primer dia d'octubre ocupen la fàbrica. Impedeixen l'entrada als gerents. Resisteixen quatre intents de desallotjament.

La mobilització de Zanon cobra més sentit i força amb el comunicat de tancament definitiu de la fàbrica i l'acomiadament de les seves 380 obreres, amb l'afegit d'una aturada nacional reprimida pel nou i breu govern de Fernando de la Rúa el 3 de desembre.

Com assegura Godoy, “som les obreres les que sabem fer servir les màquines”. I, així, el procés d'apoderament arriba al seu punt d'inflexió: el març de 2002, la fàbrica Zanon -ara sense patró- encén de nou els forns i es reactiva sota gestió obrera, i esdevé la primera de diverses fàbriques recuperades després del tancament massiu de 2001.

Una transformació integral

“Del 1999 al 2001, tots els petits gestos que es van anar fent per mostrar que es podia treballar d'una altra manera van ser la sembra per a més endavant”, assegura Cristian Moya, coordinador de producció de Zanon que tenia 21 anys quan va deixar de tenir patró. La nova posada en marxa de la fàbrica va necessitar el suport popular que s'havien guanyat a pols. “La que havia estat la gran empresa Zanon es convertia en autora d'una injustícia i, com que això és un poble, va haver-hi molt boca-orella i vam aconseguir moltes col·laboracions”, segueix Moya.

El coordinador de producció explica com “de 270 treballadores que vam quedar en l'okupació, unes 100 feien guàrdia cada dia dins la fàbrica”, la resta sortien a fer treball social i de resistència com ara la recollida solidària d'aliments, porta per porta. En total, van ser vuit mesos sense rebre un salari: “No podíem ni pagar les factures de l'habitatge però no ens tallaven els serveis, ho gestionaven d'alguna manera per donar-nos suport!”, recorda Moya entusiasmat. I no només van rebre; s'organitzaren i se solidaritzaren amb altres col·lectius, “va arribar un moment en què Zanon era un focus de solucions, era sinònim de lluita legítima, de justa pressió contra l'Estat”.

La transformació va arribar tant al teixit social de l'entorn de la fàbrica com a l'interior de les famílies

Luigi Zanon inaugurava l'empresa de porcellana l'any 1979, gràcies als crèdits concedits per la dictadura argentina

El març de 2002, la fàbrica Zanon -ara sense patró- encenia de nou els forns i es reactivava sota gestió obrera

Gloria Godoy a l'interior de Zanon, la fàbrica sense patrons / BERTA CAMPRUBÍ

de les treballadores. “Jo abans vivia en una bombolla: tocava cuinar, portar els fills a l’escola i esperar que el marit arribés a casa amb el sou, res més. A sobre era de les que criticaven les que lluiten, les que tallen la ruta, per exemple. Gràcies a la lluita de Zanon vaig obrir els ulls”, testimonia Gloria Godoy, ara molt activa en les lluites socials.

Cooperativa i expropiació

La legitimitat ja estava guanyada, la batalla seguia per aconseguir la legalitat: l’expropiació de la fàbrica. I un pas important en aquesta direcció va ser la creació, l’any 2004, de la cooperativa FASINPAT, que regulava la manera en què ja treballaven: gestió obrera i repartició dels guanys. “Si es perd aquest esperit, les cooperatives degeneren i tornen al funcionament capitalista”, assegura Raul Godoy, germà de Gloria i un dels principals líders de la lluita de Zanon que avui ocupa un escó pel Partit dels Treballadors Socialistes a l’assemblea legislativa de la província de Neuquén. “Zanon segueix viva gràcies que no hi ha lucre capitalista”, assegura el trotskista.

Van ser “vuit anys en què no estàvem legalitzats però ho vam anar superant gràcies a les Madres de Plaza de Mayo i a altres suports a escala nacional i també internacional”. A Zanon recorden amb amor la recollida de signatures per l’expropiació de la fàbrica que va liderar Naomi Klein arreu del món. I, tot i els suports incondicionals, elles mai van deixar l’acció, ni els carrers ni

les eines, i això és el que les va portar a aconseguir-ho l’any 2009. “El jutge no podia estirar més el procediment legal”, narra Raul Godoy, i el desallotjament podia implicar una conflictivitat social de greus conseqüències, “perquè nosaltres sempre vam dir que ens traurien de la fàbrica amb els peus per davant”. No era un secret per ningú que tenien un sistema d’autodefensa preparat dins la fàbrica. “I sabien que no els caurien només pedres”, confessa el líder polític.

La lluita continua

Des del seu inici, la FASINPAT ha avançat sempre a través d’una cursa d’obstacles i l’Estat i el mercat argentins han representat les tanques més altes. “Ens ofeguen amb el tarifazo”, explica Gloria Godoy, qui assegura que aquesta pujada exorbitant de tarifes no s’aplica per igual a tothom: “Mentre als empresaris els arriben factures de dos pesos de llum, a nosaltres ens arriben de dos o tres milions”, denuncia l’obrero. Quan es tracta de postular-se a crèdits que atorga el Govern, “a nosaltres ens tenen castigats perquè som un mal exemple; el control obrer és un mal exemple”, assegura Godoy, “i mira que sempre demanem crèdits, no subsidis, perquè si treballéssim amb maquinària nova, en bones condicions, es poden tornar els diners”.

Per principis ideològics, volen funcionar de manera autònoma. “Per dignitat”, diu Godoy. Però els ha tocat fer-ho en una regió i un gremi que no ho són:

menys l’argila, que l’obtenen de territori indígena maputxe a través d’un conveni amistós, tot el que necessita Zanon per produir ceràmica s’aconsegueix fora de l’Argentina. “La maquinària, òbviament, és italiana i, per tant, els recanvis són allà”, es lamenta la ceramista mentre mostra una de les màquines que no funcionen des de fa mesos.

Avui, Zanon té 230 treballadors i treballadores. Els seus sous no arriben al mínim mensual que estipula l’Argentina. “No ha sigut només amb Macri, ja fa anys que patim la situació del país i estem batallant. Aviat farà divuit anys sota gestió obrera, però cada vegada se’ns fa més difícil”, reivindica Gloria. El motiu principal, la falta de renovació tecnològica. “El govern més amic, entre moltíssimes cometes, va cuidar-se tan sols de deixar-nos sobreviure, però mai de donar-nos les eines per a poder avançar”, amplia el seu germà des de l’assemblea legislativa. La problemàtica ve amb un rerefons regional: “La majoria dels governs de l’Amèrica Llatina, fins els més progressistes, mai han sortit d’aquesta còttilla que és l’extractivisme. Les nostres economies es basen essencialment en l’extracció de matèria primera per a les manufactures que fan a altres llocs, no hi ha desenvolupament industrial perquè a les burgesies no els interessa”, sentència. L’exemple de Zanon, en aquest context, és un gra d’esperança. Són, com diu Arbolito, “la gente que lucha, que aguanta y que es mucha y que van marcándonos el camino”. ●

ELS COSTOS D'UNA GUERRA SENSE FI

La despesa en defensa dels Estats Units es dispara al nivell més elevat des de la Segona Guerra Mundial entre amenaces de noves escalades militars

L'anàlisi de William D. Hartung
Investigador al Center for International Policy
(Article traduït de l'agència Alai)

Segons Donald Trump, tot el que fa és més gran que qualsevol cosa feta per Barack Obama. La majoria de les vegades, aquestes afirmacions són una exageració. Però, quan es tracta de la despesa del Pentàgon, les fatxenderies de Trump tenen un punt de veritat.

Al març, ajudat pels falcons al Congrés, Trump va signar un acord pressupostari que proporcionarà 700.000 milions de dòlars al Pentàgon i agències relacionades el 2018, i 716.000 milions addicionals l'any vinent. Aquests són els nivells més elevats de despesa del Pentàgon des de la Segona Guerra Mundial, superats només pel total de l'administració Obama per al 2010, quan els Estats Units encara tenia desenes de milers de militars a l'Iraq i l'Afganistan.

El meu col·lega Ben Freeman i jo hem constatat que l'augment de 80.000 milions del 2017 al 2019 és el doble del pressupost del Departament d'Estat, i és més que tot el pressupost militar de qualsevol nació al món excepte Rússia. Les xifres són tan altes que el secretari de Defensa James Mattis va mostrar sorpresa que el Congrés hagués donat tants diners al seu departament, una rara afirmació venint del director d'una organització que gairebé sempre demana més i més.

On van tots aquests diners? En primer lloc, a lluitar i preparar-se per a les guerres. Donald Trump va heretar set guerres d'Obama: l'Iraq, Síria, l'Afganistan, el Pakistan, el Iemen, Somàlia i Líbia. I això ni tan sols inclou les missions més petites, com els 800 efectius estatunidencs a Níger o el desplegament periòdic de les forces especials americanes a les Filipines.

Són guerres costoses. Segons una anàlisi de 2017 del projecte Costos de la Guerra de la Universitat de Brown, els Estats Units s'ha gastat 5.600.000 milions en les guerres posteriors a l'11 de setembre. Això inclou les despeses tradicionals: compra d'armes, bases militars, pagues extres a militars en zones de combat i ajuda als aliats, juntament amb els cos-

Trump ha multiplicat les guerres d'Obama, enviant més tropes, llançant més bombes, fent més atacs amb drons i matant més civils

tos extraordinaris de cuidar els milions de veterans d'aquests conflictes la resta de les seves vides.

Si bé el ritme de la despesa s'ha desaccelerat una mica, ara que els Estats Units ja no té centenars de milers de tropes terrestres a l'Iraq i l'Afganistan, els costos són immensos. Donald Trump ha multiplicat les guerres d'Obama, enviant més tropes, llançant més bombes, fent més atacs amb drons i matant més civils que el seu predecessor. I això fins i tot abans que iniciï noves guerres, una clara possibilitat ara que ha designat John Bolton com el seu assessor en seguretat nacional i Mike Pompeo com a secretari d'Estat.

A més de les guerres, una altra despesa gegant és mantenir la presència global necessària per estar a punt per anar a la guerra en qualsevol part del planeta amb poca antelació. Els Estats Units té aproximadament dos milions de militars, amb centenars de milers a l'estranger. No hi ha una estimació precisa, però investigacions han estimat que els Estats Units tenen entre 700 i 1.000 bases militars a tot el món. I, d'acord amb el Pentàgon, les seves forces especials van visitar més de 140 països l'any passat. Cap altre país en la història ha tingut aquest tipus de presència militar mundial.

Trump també s'ha compromès a elevar la despesa en armes nuclears. No és poca cosa, atès que el Pentàgon ja té un pla per gastar més d'1.200.000 milions en una nova generació d'armes nuclears durant les properes tres dècades; una re-

cepta ideal per a una nova carrera nuclear inèdita des de la guerra freda. I, si fem cas a Vladimir Putin, ell està més que disposat a complir la seva part, fabricant una nova ronda d'armes nuclears russes.

La pregunta ara és què fer amb aquesta acumulació militar immensa, innecessària i perillosa. Hi ha signes d'oposició, tant al Congrés com en la societat civil, que donen alguns motius d'esperança. Recentment, 44 membres del Senat van votar a favor d'un projecte de llei patrocinat per Bernie Sanders, Mike Lee i Chris Murphy que hauria acabat amb el suport estatunidenc a la brutal guerra de l'Aràbia Saudita al Iemen.

I, tot i que la seva iniciativa va ser derrotada, va representar un esforç sense precedents del Congrés per a reafirmar-se com l'única entitat governamental dels Estats Units amb l'autoritat constitucional per declarar la guerra. Aquesta lluita continuarà, no solament al Iemen, sinó en altres guerres llunyanes dels Estats Units. Fins i tot sectors partidaris de Trump s'han cansat de la política de guerra perpètua. La possibilitat d'una coalició de dreta i esquerra contra la interminable intervenció és real.

Durant la setmana que va marcar el cinquantè aniversari de l'assassinat de Martin Luther King Jr., va sorgir un nou moviment inspirat en la campanya contra la pobresa que King estava organitzant al final de la seva vida, i que la seva vídua Coretta Scott King va conduir en la seva absència. Igual que la seva predecessora, la nova campanya es basa en l'oposició a la guerra, la pobresa i el racisme. Està dirigida pel carismàtic reverend William Barber, que va ajudar a encendre el moviment Moral Mondays a Carolina del Nord, una xarxa que va ajudar a revertir algunes de les polítiques més regressives proposades en aquest estat. Aquest nou moviment necessita urgentment suport perquè el govern dels Estats Units reorienti els seus esforços de guerra i els preparatius per a matar cap a activitats més constructives i humanes. ●

L'Artesà del Prat
abans del seu
enderroc
/ IVAN
ALCÁZAR

L'Artesà del Prat: més enllà de les pedres

L'enderroc d'un edifici pota blava és la punta de l'iceberg d'una gestió política controvertida, que ha estat criticada i rebatuda per poc participativa i insostenible

Ivan Alcázar Serrat | @La_Directa

Avions i ocells, carxofes i pollastres, platges i *xiringuitos*: les veïnes de la metròpoli segurament tenim els nostres tòpics sobre el Prat de Llobregat, com totes les pratenques deuen tenir el seu Prat mental, fet dels retalls autobiogràfics. Però aquest imaginari ha patit un daltabaix, fa uns mesos, a causa de la desaparició del teatre de l'Artesà, un edifici gairebé centenari, integrat en un conjunt de volums, que era la joia del patrimoni pratenç, i on el bar (que es manté) ha destacat com a punt de trobada i d'oci veïnal. Arquitectònicament, l'edifici tenia la gràcia de la monumentalitat civil del modernisme industrial i de maó, amb un sostre espectacular de voltes ceràmiques, exemple d'una tècnica catalana que està en perill d'extinció.

La notícia de l'enderroc de l'Artesà l'octubre de l'any passat, després d'anys i panys de clausura per la desídia sota titularitat municipal, venia agreujada per partida doble: pel fet que ha estat el mateix Ajuntament qui ha promogut l'enderroc per construir un teatre nou i perquè tot s'ha fet -segons moltes pratenques- des de la unilateralitat i la manca de rigor i participació, menystenint la iniciativa ciutadana que reclamava una veritable reforma del teatre. La campanya contrària a l'enderroc ha estat articulada en la plataforma Aturem l'enderroc, Salvem l'Artesà, que va prendre el relleu a altres campanyes anteriors: la de "Salvem l'Artesà", de 1982 a *Delta*; la de l'Associació de Veïns del Nucli Antic i la d'Amics del Prat. Un dels portaveus d'Aturem l'enderroc, Joan Montblanc, resumia -el gener de 2017- les reivindicacions

de la plataforma en tres punts: paralitzar el projecte d'enderroc, fer obres de rehabilitació i engegar un procés participatiu per decidir com hauria de ser el teatre en un futur. Montblanc refutava la pretesa legitimitat "democràtica" del projecte d'enderroc esgrimida pel grup municipal d'ICV-EUiA al consistori, afirmant que "el projecte del qual estem parlant ara no hi era a les eleccions" de 2015. Val a dir que altres ciutadanes, entitats i associacions pratenques, en canvi, van preferir fer mutis al voltant de la polèmica de l'Artesà, sigui per indiferència, per acatament o per contrapartida als ajuts i subvencions municipals. Sigui com sigui, a les assemblees de la plataforma hi ha hagut absències notòries, i s'ha trobat a faltar el suport actiu, per exemple, del Teatre Kaddish o fins i tot dels Amics del Prat.

El teatret de la transparència

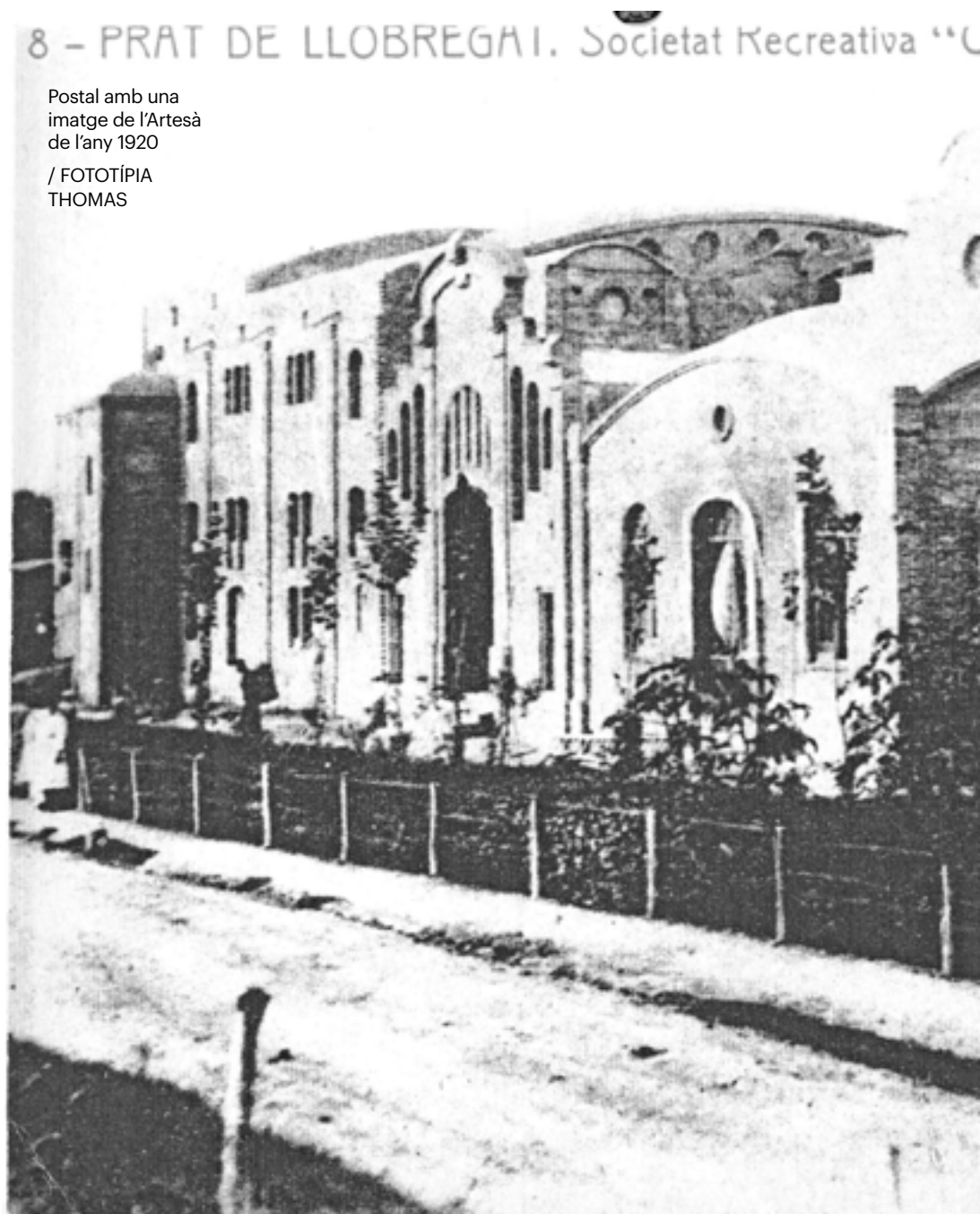
El procés i la polèmica de l'enderroc van tenir cert seguiment als mitjans: recollida de signatures, campanya de banderoles, contrainformes tècnics, al·legacions i fiscalització del Pla especial urbanístic, manifestacions i cercaviles, organització d'assemblees i debats, una acampada davant del teatre... La lluita ha tingut una faceta performativa, coherent amb l'objecte del debat. També es van destacar les al·legacions i mocions i la participació activa de la plataforma als plens: al »

» del 7 de juny de 2017 van plantejar si “en el context actual de crisi és imprescindible dedicar 16 milions d’euros a un teatre nou”. I el 14 de desembre de 2016 van protestar al ple que va decidir l’enderroc del teatre, celebrat finalment a porta tancada. D’entre les perles més sonades de la sessió, hi ha la del tinent d’alcalde Rafael Duarte, qui definí el projecte d’enderroc de l’Artesà com “molt respectuós amb el patrimoni”, mentre que la regidora d’urbanisme i medi ambient, Alba Bou, convidava a mirar “més enllà de les pedres”, assegurant que l’equip municipal s’havia mogut obsessionat per “situar el Prat a les primeres o segones posicions del nostre país, no gaire més avall, pel que fa als equipaments culturals de referència”.

Quedava clar l’interès en la construcció de nova planta d’un equipament teatral d’un tipus i unes dimensions homologades. I quedava clar el rebuig per part de l’Ajuntament al manteniment, la rehabilitació o el reciclatge de l’Artesà, tot i que reiteradament s’han referit a l’enderroc usant l’eufemisme de la “reforma” i la “reconstrucció”, agafant-se al fet que es conservaran dos panys dels murs originals. Bou ja havia advertit que “no podem fer una rehabilitació integral d’un teatre només per mirar-lo des de fora. Hauríem perdut una oportunitat d’or de fer una inversió potent per les perspectives culturals que té la ciutat”. Per la seva banda, l’alcalde Lluís Tejedor havia declarat, a la Festa Major de 2013, que “el Centre Artesà és el patrimoni cultural i arquitectònic més important que tenim al Prat des d’un punt de vista sentimental i històric”. Però, poc temps després, justificaria el pla d’enderroc en una reunió mantinguda amb la plataforma Aturem l’enderroc, Salvem l’Artesà, basant-se “en un projecte cultural de ciutat definit” que requeriria un gran teatre (segons informava *Delta* el febrer-març de 2016). L’alcalde ha contradit una part substancial dels informes sobre l’edifici en assegurar que les diagnosi estructurals i de capacitat de l’Artesà arribaven “a la conclusió contrastada que no es pot mantenir, que s’ha de fer un teatre nou”.

Al llarg del procés que ha menat a la desaparició del teatre històric i culminarà amb la construcció del nou equipament, el govern local ha usat, encarregat o confeccionat una sèrie de documents que han marcat el camí cap a l’enderroc. L’informe patrimonial sobre l’Artesà de l’any 2000, realitzat pels mateixos arquitectes de la reconstrucció del Liceu de Barcelona, n’infravalorava l’arquitectura i el catalogava de manera esbiaixada. Els informes estructurals posteriors que deixaven oberta la possibilitat de la rehabilitació foren silenciats pel consistori. El pla funcional i el plec del concurs obviava una tradició rica de teatres en espais reformats (com les Bouffes du Nord a París, de Peter Brook). Les idees plasmades a la Proposta d’eixos estratègics del sistema local d’arts escèniques i música, preparada a corre-cuita per l’Ajuntament, patien d’ofuscació localista obviant la xarxa cultural metropolitana, evitaven l’assumpte de l’Artesà i també s’oblidaven de l’altre teatre pratenc amb història, el Teatre Modern, actualment en actiu però amb un futur incert quan s’inauguri el nou teatre. El resultat de tot plegat és l’eliminació de l’edifici real per no adequar-se al model prescrit. Un *modus operandi* i un resultat com a mínim discutibles, si es tenen en compte altres casos on la reivindicació ciutadana, els processos de participació i el debat cultural i patrimonial han fet possible el reciclatge i la reactivació d’edificis i d’entitats històriques. En serien exemples recents reeixits la Lleialtat Santsenca, la nova

Un ‘modus operandi’ com a mínim discutible, si es té en compte altres casos com la Lleialtat Santsenca, la Sala Beckett o el Teatre Arnau, on veïnat i artistes han tingut veu

Postal amb una imatge de l’Artesà de l’any 1920

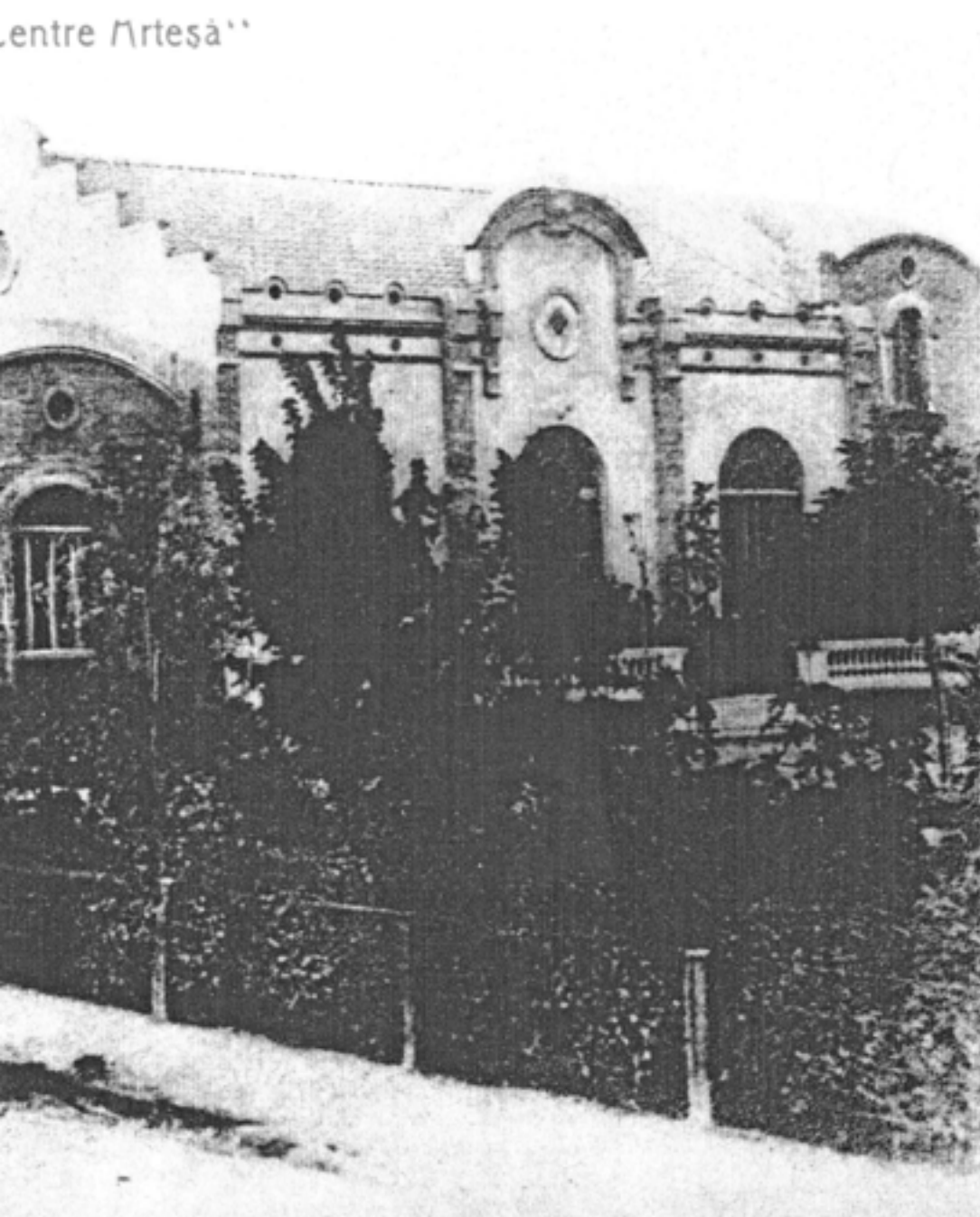
/ FOTOTÍPIA THOMAS

Sala Beckett a l’antiga cooperativa Pau i Justícia del Poblenou o els projectes per al Teatre Arnau. En aquests casos, veïnat i artistes, en plataformes i col·lectius, sí que han estat reconeguts i respectats com a actors essencials en la formació de la ciutat.

El Prat, el desert i la selva

La notícia de la desaparició del teatre de l’Artesà es pot contextualitzar com un capítol més de la història local recent, la culminació d’una pràctica expansiva i constructora que ha dut associada l’eliminació del patrimoni i de les traces històriques. Això té lloc en un àmbit territorial pressionat “per terra, mar i aire”, que pateix des de fa molt l’“aclaparament del territori”, el retrocés de les terres agrícoles i els espais naturals davant l’extensió imparable de la urbanització.

El creixement de l’àrea urbana i les àrees econòmiques, el Pla Delta i l’ampliació de l’aeroport, i la pressió de la capital pel que fa a serveis i infraestructures, han anat fent desaparèixer moltes de les masies i cases rurals del Prat. Una protecció tardana en el catàleg patrimonial i una activitat contraproduent del sector públic i privat ho han fet possible. D’aquest extermini patrimonial n’ha aixecat acta l’historiador pratenc Jordi Ramos, en el seu valuós llibre *Història i curiositats de les masies del Prat* (Editorial Rúbrica, 2014). Llegides en perspectiva, semblen força cíniques les paraules que a finals dels vuitanta l’alcalde Lluís Tejedor escrivia en un altre llibre dedicat a les masies. Al pròleg de *Masies del Prat*, de 1989, deia: “Les masies eren i són, com petits

La resistència popular al voltant de l'Artesà ens trasllada, salvant les distàncies, a la massiva marxa de 1976 contra el desviament del riu

una megaciutat saturada, col·lapsada i estressada. O, més recentment, el projecte de l'Eixample del Prat Nord de 2008, per ara sense execució, i l'ARE de l'Eixample Sud, una operació igualment polèmica per situar-se en un espai sensible en diversos àmbits (patrimonial, agrícola, mediambiental).

Al terme també es va ampliant l'àrea extensíssima dels polígons industrials (que sovint duen els noms de les masies eliminades) i proliferen els parcs de negocis amb naus com la d'Amazon -63.000 metres quadrats que funcionen mitjançant magatzems robotitzats que provoquen una pèrdua gradual de llocs de treball en el sector. D'aquesta manera, la construcció progressiva d'aquest tipus d'àrees ja suma més de 420 hectàrees. A això cal sumar-hi l'omnipresència d'un aeroport que té avui una superfície que representa la meitat del terme municipal del Prat, quatre vegades la del nucli urbà. L'ampliació de l'aeroport fou, de fet, una de les operacions incloses al Pla Delta signat el 1994, que desviaria el riu cap al sud per permetre la nova ZAL i altres infraestructures.

La resistència popular i les campanyes crítiques dels darrers mesos al voltant de l'Artesà ens remeten, salvant les distàncies, a la massiva manifestació que el 1976 havia aplegat veïnat i col·lectius contra el desviament del riu. I bé: vint anys més tard, i després de negociacions i retractacions, el riu es desvià. I quaranta anys després d'aquella mobilització, s'ha enderrocat l'edifici més valuós del municipi. Això sí que és tirar-se pedres a la pròpia teulada. ●

microcosmos, com els museus vivents d'aquelles experiències que la dinàmica d'uns temps nous tendia a arraconar i, fins i tot, a esborrar del nostre horitzó vivencial i cromàtic". Al Prat, a part de l'Artesà i les masies, la llista del patrimoni desaparegut o degradat és llarga, i inclou -entre altres casos- l'escorxador, projectat el 1918 pel mateix arquitecte de l'Artesà, Antoni Pascual, i que s'enderrocà per construir-hi recentment un altre projecte faraònic, l'equipament cultural Cèntric. Com se sap, l'Ajuntament del Prat té molts diners a les arques.

Com dèiem, l'aclaparament territorial que ha patit el Delta, sobretot per la pressió de Barcelona, però implicant tots els nivells de l'administració, ve de molt lluny i ha tingut darrerament un nou capítol sonat.

El mes de març passat, el ministre espanyol de Foment va prometre una inversió superior als 1.200 milions d'euros, en una operació publicoprivada per a desenvolupar els projectes Air City i e-Commerce, que es va explicar com "el pla immobiliari més gran d'Europa", amb un total de 328 hectàrees. Tant si es fa com si no, aquest nou pla n'és un altre d'un seguit de projectes que, al llarg dels anys, han anat proposant l'extensió de l'àrea metropolitana en un continuïum urbà, amb la Gran Via com a eix de creixement, en una conurbació que a la llarga anirà eliminant paisatges i àrees intermèdies, verdes o agrícoles, i difuminant el caràcter dels municipis. Es pot llegir la desaparició del patrimoni -i de l'Artesà en particular- en aquest marc d'expansió i homologació urbana, d'*urbanalització* i pèrdua dels trets identitaris. En aquesta llista de projectes urbanístics es compta, per exemple, el ja llunyà de Nicolau Maria Rubió i Tudurí, la Barcelona futura de 1929 que anticipava les torres de la plaça Europa (amb aspecte venecià) en

Manifestació
contra l'enderroc
de l'Artesà davant
de l'ajuntament
/ SERGI OLIVERA
(DELTA)

Mines

Notes desendregades després d'un documental

El relat de Míriam Cano | @mrspremise

Recordo l'avi Joan assegut a la seva butaca, davant la tele de tub. Fumava Rex, d'amagat de l'àvia, malgrat la silicosi, i s'assemblava a en Leonard Cohen. Jo en vaig heretar l'alçada i un pic al naixement dels cabells que tenim tots els que duem la càrrega forta dels seus gens. Tothom diu que era la nineta dels seus ulls i que s'enfadava si ma mare em tallava els rínxols. A tots dos ens agrada el torró de crema cremada i mai el vaig sentir alçar la veu. També, sense saber-ho, en devia heretar la tranquil·litat i la bonhomia. O això m'agrada pensar.

Em va costar molt asseure'm en aquella butaca, fins i tot anys després que ell fos mort, com si hagués d'aixafar-li l'ànima. En recordo tot just set anys, de la meua vida amb ell; va morir-se als vuitanta-un, just quan jo en tenia onze, sense fer soroll, com sempre, després de beure's el got de llet que sempre s'escalfava abans d'anar a dormir.

L'avi treballava a la mina, però mai va explicar-m'ho. Seria més encertat admetre que mai vaig pensar a preguntar-li si havia treballat enlloc, perquè donava per fet que la feina dels avis era fer d'avis i prou. Berenars i petons. Però cada dia, durant molts anys, agafava un autobús a Guardiola de Berguedà que recollia, també, els miners dels altres pobles i els deixava tots a Cercs, a les Mines de Fígols. Carbones de Berga S.A. De dues a deu. A les onze, a casa de nou.

Als matins, anava al tros on plantava la userda per als conills, que la meua mare alimentava abans d'anar a escola. També hi cultivava tabac, en un racó amagat: la picadura manufacturada que fumava abans del Rex industrial i que, segurament, li devia procurar, d'estranyis, el sobresou per comprar, cada nadal, un parell de mitges de cristall i un flascó de Maderas de Oriente per a la seva dona.

+++++

La meua àvia va endinsar-se en una altra mina. Va perdre el seny i ja no va tornar mai més, d'aquell lloc tan profund. A la residència, ens deixaven endur-nos-la a dinar. Anàvem a la Fonda Camprubí i menjàvem conill amb cargols i galtes de porc. Cartes escrites a mà i les postres del dia recitades de memòria. Dinar-hi, fins quan ja no ens deixaven treure l'àvia, era un costum; una manera de passar el tràngol,

/ CLARE NELSON

també, d'alleugerir el pes de deixar-la allà abans d'agafar la C-55 de tornada a Barcelona. Així el nus no era de pena, sinó de digestió lenta.

Durant quinze anys, vam ser estranyes amb un munt de vida en comú a l'esquena que només brillava a la mirada de totes dues, mentre jo li preguntava, per inèrcia, si sabia qui era, i ella, múrria, em feia fintes i em cantava sempre la mateixa cançó. Sempre que l'anava a veure, una legió de cadires de rodes i caminadors s'acostaven cap a nosaltres i, sense dir gairebé res, compartien la visita i la pell.

Un dia, mentre li agafava la mà, va llegir en veu alta un cartell d'obres que es veia a través de la finestra. I jo, davant la seva lucidesa inesperada, vaig aventurar-me: Qui sóc? La Míriam, em va respondre com si li fes la pregunta més òbvia del món. Ningú no ho va sentir. De vegades penso, fins i tot, si no ho vaig somiar. Una setmana després, amb noranta-sis anys, va morir-se. La seva darrera memòria va ser el darrer regal que em va fer.

+++++

Surto de veure *Casa de ningú*, de l'Ingrid Guardiola. És un documental de mirada humana, gens invasiva, de forat de pany. Hi entrellaça dues comunitats: la d'un poble miner de Lleó que, un cop tancada la mina al voltant de la qual giraven els seus habitants, s'està desfent, i la d'una residència d'avis de Sant Andreu, on, de manera artificial, se'n crea una de nova.

Però jo hi he vist els meus avis: aquella mina on no vaig ser a temps de baixar a buscar la memòria del meu avi i el lloc on la meua àvia va perdre la seva. I una pregunta em repica al cap. Voldria baixar a les mines, a les de tots dos, i, amb la consciència i les pors d'ara, demanar a l'avi que m'expliqués si va sentir que tot plegat havia valgut la pena. Tot l'esforç i els pulmons negres. De preguntar a l'àvia si malgrat no recordar res, aquell minut de lucidesa una setmana abans de morir també li va dur un flascó de perfum i unes mitges.

I mentre passejo pel Raval buscant un lloc per sopar, sento com em creixen, salvatges i urgents, unes arrels profundes que no em sabia, però que sempre havia tingut dins, com una veta de carbó amagada que esdevindrà caliu encès, que no s'atura. ●

resseny

Substitució de classe

Xavier Pijoan | @xavipijoan

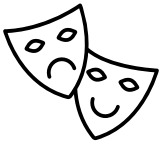
El 1907, l'autoritat de Buenos Aires decreta un augment dels impostos que fa que les propietats de les cases d'inquilinat (*conventillos*) de diverses ciutats argentines s'apressen a carregar els preus dels lloguers a famílies que a partir d'aquell moment haurien de destinar la pràctica totalitat dels seus sous a pagar-los: "Els inquilins d'un *conventillo* propietat de Pedro Holterhoff, situat al carrer Ituzaingó 279, rebutgen pagar el lloguer. Al voltant de 500 *conventillos* responen a la mesura de força i el moviment s'estén a Rosario, Bahía Blanca, Mar del Plata, Mendoza i La Plata. A Buenos Aires, unes 120.000, és a dir, al voltant d'un 10% de la població de la ciutat". Així és com descrivia la premsa local l'inici de la "revolta de les escombres", durant la qual milers de persones van negar-se a pagar els lloguers que imposaven les propietats.

Aquests dies, a Porta 4 (al barri de Gràcia de Barcelona), Verónica Pallini i Mikel Fernandino presenten *En alquiler*, escrita pel mateix Fernandino, en què investiguen la tensió existent entre els fets de principis de segle XX descrits més amunt i el fenomen de la gentrificació que cent anys després fa estralls a tantes ciutats arreu, també a Barcelona. Gràcia, Sant Antoni, la Barceloneta o el Born han vist transformat d'arrel el seu teixit de barri

per grups inversors i promotors que no han trobat obstacles a l'hora de canviar la fesomia de barris sencers.

La història ens l'expliquen dues Victòries, rebesàvia i rebesneta, a les quals les separen un segle però que senten un fil de connexió: el de la consciència de classe que les situen a un marge, el de les desposseïdes. Perquè la proposta de Pallini i Fernandino posa el focus en la rellevància del paper de les dones, que perden la llar, el barri i la capacitat de decidir sobre on i com viure.

Amb una escenografia austera que deixa l'escenari gairebé nu, Pallini interpreta les dues Victòries i estableix un diàleg entre elles, que afronten un problema similar de maneres diferents, que no s'arreceren en la ingenuïtat d'un optimisme infundat, però que sí que albiren un bri d'esperança en la companyonia i la solidaritat d'allò comú, en el sentiment de pertinença a una comunitat. ●

TEATRE
En alquiler
Mikel Fernandino
i Verónica Pallini
Sala Porta 4 (Barcelona)

Més enllà del blanc i negre

Victor Serri | @_ittos_ i David Bou | @dvdbou

Després dels rius de tinta que s'han vessat en llibres periodístics i històriogràfics per explicar, de manera més o menys fidedigna i/o interessada, la història d'Euskadi Ta Askatasuna (ETA), aquest llibre recull la trajectòria de l'organització armada entre els anys 1951 i 1978 en centenars d'imatges de gran valor documental, algunes d'elles inèdites fins al moment. El llibre està estructurat en tres capítols principals, on mitjançant períodes cronològics es construeix una narrativa que ressegueix el desenvolupament de l'organització: naixement, creixement i consolidació i final de la dictadura.

En una tasca ingent, tant l'autor com els editors del segell navarrès Txalaparta han rescatat d'arxius i de calaixos de cases familiars les imatges d'un període

que, lluny del que succeïx en l'era digital en què estem immersos, van topar amb diversos obstacles abans de veure la llum. En primer lloc, les càmeres fotogràfiques no eren quelcom usual en aquella època, però encara més important, la majoria d'instantànies van ser preses en escenes de clandestinitat i sempre sota el perill de la repressió franquista.

L'obra mostra petits detalls negats per una retòrica del conflicte controlada pels mitjans de comunicació que ha pretès deshumanitzar la seva militància, la qual apareix en escenes quotidianes que permeten interpretar tots els matisos, superant l'escala cromàtica de blanc i negre predominant.

Un relat complet més enllà de les paraules, una mirada inèdita en el seu gènere. ●

LLIBRE
ETA. Una història en imatges (1951-1978)
Ricardo Zabalza
Editorial Txalaparta,
2015
248 pàgines

Vida a la plaça d'Osca

Bart Grugeon | @bartplana

Durant molt de temps, la plaça d'Osca ha estat una plaça "ordinària" al barri de Sants de Barcelona: les criatures hi jugaven amb la pilota i entre les botigues hi havia una bugaderia, una fusteria, una botiga de queviures, una carnisseria i algun bar. Això va canviar de cop, quan el govern de CiU va canviar els permisos per a obrir terrasses: una per una, les botigues van desaparèixer i els locals es van destinar a la restauració, ocupant l'espai públic amb taules i cadires. Al web interactiu "La plaça ordinària", qua-

tre veïns expliquen com "el circuit turístic mundial ha guanyat una plaça, però nosaltres, la gent del barri, l'hem perduda".

El format de web interactiu permet explorar un problema complex -com és la gentrificació d'un barri- amb mapes, fotos i entrevistes amb quatre protagonistes. Un carnisser, l'amo d'un bar, un urbanista i un antropòleg il·lustren, amb òptiques professionals i vitals diferents, com la globalització ha anat canviant les seves vides i la del seu entorn. Alternant anècdotes quotidianes amb conceptes més teòrics, "La plaça ordinària" invita a reflexionar sobre decisions aparentment insignificants, com llicències de terrasses, que afecten la vida de tot un veïnat. Retrata molt bé la interconnexió entre les petites vivències a les botigues del barri amb la lògica econòmica global, que és hostil al territori local. ●

WEB INTERACTIU
La plaça ordinària
Natalia Santolaria,
Julieta Zabaleta
i Ciprian Gheorghe
laplazaordinaria.com

/ HEURA MOLINA

Andrés Rugieri,
grup de suport
de les Empreses
Recuperades per
les Treballadores

Fa gairebé vint anys, l'Argentina bullia: crisi, desocupació, protesta social contínua i diversos governs que van caure successivament sota la pressió d'un poble que va dir prou. La crisi va ser un punt d'inflexió en la història del país i va sumir en la misèria moltes famílies, però també va significar un moment de canvi on noves iniciatives van trobar el context ideal per a desenvolupar-se. Van néixer moviments populars com els *piqueteros* o els clubs de *trueque* i es va començar a parlar d'una pràctica que no era del tot nova, però que s'estenia a poc a poc: les fàbriques recuperades. En aquell context, una coalició de docents i estudiants de la Universitat de Buenos Aires va aconseguir posar en marxa el programa Facultat Oberta, dissenyat per treballar amb aquest moviment i coordinat per Andrés Rugieri, antropòleg recentment llicenciat. Ha dedicat pràcticament tota la seva carrera al moviment, que –augura– si sap reinventar-se, pot sobreviure a l'amenaça del govern de Mauricio Macri.

“Els sindicats argentins no accepten les treballadores de fàbriques recuperades”

Mariana Cantero | @cantero_mariana

Quina trajectòria ha fet el moviment?

A l'Argentina, les primeres empreses recuperades sorgeixen a finals dels 80, principis dels 90. Aquests casos van ser molt poc coneguts, van ser conflictes interns de treballadors que després es van constituir en cooperativa dels quals pràcticament no es va assabentar ningú. Però el 2001 hi ha un moviment molt més ampli. S'ocupen unes 150 empreses i fàbriques simultàniament, la qual cosa els dona notorietat. Es recuperen des de fàbriques fins a escoles. Són empreses que han fet fallida, que han estat buidades; llavors, els treballadors les han d'aixecar no des de zero, sinó des de més avall. Després, amb el govern de Kirchner, comença a canviar la situació econòmica, s'expandeix el mercat intern i es recupera el mercat de treball -i amb això el consum. A finals de 2015, eren unes 370 les empreses recuperades.

En l'àmbit legislatiu, quins canvis hi ha hagut?

La llei de fallida era una llei feta durant els anys 90 que conduïa a la rematada de béns i a pagar primer als bancs i després a la resta de creditors, entre ells els treballadors. Després de moltes lluites, l'any 2011 es reforma la llei per un projecte de les organitzacions de fàbriques recuperades. A partir d'aquest moment, comença tot el camí de recuperar aquesta mena d'empreses, però és molt complicat i queda molt a discreció del jutge.

També hi ha la llei d'expropiacions...

Sí. Aquesta llei declarava d'utilitat pública l'empresa amb l'argumentació que va entrar en fallida de manera fraudulenta. La Constitució argentina, de fet, té un article per a les expropiacions, com la majoria de les constitucions occidentals, però està pensat per qualsevol cosa menys per recuperar fàbriques: perquè l'estat faci una autopista que passi per terrenys privats, per exemple. En època de la crisi de 2001 es va permetre una lectura d'aquesta llei que va possibilitar, gràcies a la debilitat institucional i política de l'època, que s'expropiessin fàbriques i que se cedissin a la cooperativa de treballadors per a un termini determinat. Després es van començar a fer lleis que preveïen el traspàs de la propietat a la cooperativa al cap d'uns anys, pagant una mena de pla en quotes. Això permet que la cooperativa funcioni, que no la desallotgin, però tampoc resol la qüestió, perquè excepte algunes que van aconseguir el títol de propietat, la majoria no el tenen.

Al sistema no li interessa tenir lleis d'aquesta mena, que avalin les expropiacions. Com és que s'han pogut portar a terme?

Al sistema no li interessa tenir lleis d'aquesta mena perquè ataquen la propietat i especialment la dels mitjans de producció, i la posen en mans col·lectives. Però és una eina que s'ha fet servir perquè l'Estat argentí ha tingut sempre la visió que era alguna cosa conjuntural, que quan s'acabés de recuperar la plena ocupació, els drets atorgats a les empreses recuperades ja no tindrien sentit. El problema és que l'economia no es recupera mai, el treball es flexibiliza, es precaritza i això converteix aquesta opció en alguna cosa que no desapareix, sinó que es perpetua.

Quin grau d'organització tenen les treballadores?

En general, els sindicats no accepten les treballadores de fàbriques recuperades perquè no són assalariades, no pertanyen al règim general. Llavors, aquestes treballadores formen les seves pròpies organitzacions. El problema és que, en comptes de formar-ne una, se n'han format una desena. Es constitueix un gran moviment, el moviment nacional d'empreses recuperades, però es comença a fracturar per qüestions polítiques.

Quina és la situació amb Macri?

És molt complicada. Hi ha un programa econòmic que implica una política que destrueix el mercat intern gràcies a una obertura a les importacions indiscriminada. Això està arruïnant branques senceres

de la indústria. A més, hi ha inflació i baixada en el consum. El govern ha desenvolupat una política específica per evitar que sorgeixin més empreses d'aquest tipus. El poder judicial no és independent i s'ha tornat més agressiu, hi ha hagut desallotjaments violents de fàbriques. S'han fet registres en cases de treballadors, envien inspeccions i clausuren cooperatives.

Malgrat tot, fa anys que el moviment resisteix...

Crec que és un moviment difícil de derrotar. Hi ha moltes d'aquestes empreses que estan consolidades. El tema és si poden resistir la política econòmica en general, i crec que s'ha de començar a buscar maneres de superar la individualitat. Falta ampliar la mirada i crear una altra mena de mercat i d'economies. ●

El govern Macri ha desenvolupat una política específica per evitar més empreses d'aquest tipus